

BYSTRICKÝ PERMON

Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Ročník VIII.

Číslo 4.

December 2010

Redakcia Banskobystrického permona
praje všetkým svojim čitateľom
pokojné Vianoce, sviatky s najkrajšími snami
a pod stromčekom čistú lásku a nehu

STARÉ PREDVIANOČNÉ REKLAMY V BYSTRICKÝCH NOVINÁCH

Obchod je obchod a pred sto tridsiatimi rokmi to platilo dvojnásobne. Príležitosť na lepšie zisky sa zvyšovala príchodom vianočných sviatkov. A pretože konkurencia bola veľká, prilákať kúpyschopné obyvateľstvo bolo cieľom každého obchodníka, a to aj reklamami v miestnych novinách, ktoré v Banskej Bystrici v tých časoch vychádzali, alebo v oficiálnych úradných novinách Zvolenskej župy. Problémom nebolo ani to, aby sa inzeráty uverejňovali i v dvoch alebo troch jazykoch. Dôležité reklamy, ktoré mali upútať čitateľa, sa umiestňovali do rámčeka. Vypovedacia schopnosť reklamy bola pomerne jednoduchá – textom alebo obrázkom – a niektorí obchodníci sa k tejto forme propagácie svojho tovaru alebo výrobkov uchýľovali skutočne len v predvianočnom období. Pozrime sa preto na malú ukážku:

Nemecká reklama c. a k. privatej banskobystrickej (vtedy Neusohler) fabriky pre ohýbaný nábytok z masívneho dreva Harnisch a spol. ponúkala aj iné produkty svojej výroby. Len pre zaujímavosť, práve táto firma bola v Banskej Bystrici ako prvá, ktorej Banskobystrická obchodná a priemyselná komora v roku 1890 udelila právo používať titul c. a k. (cisársko-kráľovská). Patril jej však aj negatívne prvenstvo, lebo obchodná komora musela ešte v tom istom roku riešiť spor, v ktorom fabrika s ohýbaným nábytkom z Bodenbachu obvinila banskobystrickú firmu, že používa jej patentované priemyselné vzory.

Pokračovanie na strane 2.

Prvý vianočný stromček s elektrickým osvetlením na Slovensku stál v Banskej Bystrici (r. 1920). Osvetlenie inštalovala firma Ján Žabka. Foto zo zbierky Jozefa Kubiša.

(NE) HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

Nie je Banskobystrický geopark dosť zaujímavý pre hodnotiteľov z ministerstiev SR? Prečo sme neúspešní pri uchádzaní sa o podporu z fondov EÚ napriek tomu, že máme kvalitné projekty?

PREČO SA NEDARÍ?

Región Banská Bystrica je bohatý na prírodné a kultúrne-historické hodnoty. Montánne pamiatky ako prvky, objekty, lokality pochádzajú z histórie 2000 rokov p. n. l. až po súčasnosť. História a geologická stavba regiónu dáva pre vznik geoparku v zmysle EÚ siete geoparkov a geoparkov sveta výnimočné predpoklady na vznik spoločného produktu cestovného ruchu (CR), zameraného na poznávací turizmus. Tieto hodnoty sa

nevyužívajú a nepropagujú dostatočne ani doma, ani v zahraničí. Cestovnému ruchu absolútne chýba spoločná ponuka územia, ktorá by mala tvoriť základný predpoklad pre zvýšenie návštevnosti celého regiónu. Územie je nekoordinované, ponuka návštevníkom nepostačuje pre zvýraznenie jedinečnosti miesta. Mesto Banská Bystrica a 41 obcí okresu Banská Bystrica disponuje množstvom pamiatok banskej histórie, bohatým prírodným prostredím a ľudským potenciálom pre vznik nových služieb atraktívnych pre každú skupinu návštevníkov. V rámci BBSK je to tretí geopark, ktorý je najlepšie pripravený z hľadiska podpory samospráv a poskytovateľov služieb v cestovnom ruchu. Banskobystrický samosprávny kraj projektom reaguje na globalizačné trendy pri využití konkurenčných prvkov s cieľom zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu v oblasti hospodárskej, sociálnej aj environmentálnej.

Pokračovanie na strane 2.

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

PREČO SA NEDARÍ?

Pokračovanie zo str. 1.

Banskobystrická medená cesta poznania a oddychu je len marketingový názov pre využitie výnimočného prírodno-ekologického a kultúrne-historického potenciálu mesta a jeho okolia pre montánny turizmus. Územie má potenciál pre miestny ekonomický rozvoj s viacerými miestami vedeckej dôležitosti až EÚ významnosti. Mesto Banská Bystrica je nástupné centrum geomontánneho turizmu stredoslovenského regiónu a môže byť cieľovým miestom s vlastnou ponukou kultúrno-historického poznávacieho cestovného ruchu. Existujúca ponuka CR je viac kvantitatívna a nemá potrebnú kvalitu. Veľa historických atrakcií je informačne nedostupných. Chýba aktívna časť zameraná na zážitok. Príčinou je absencia spoločnej komunikačnej platformy a spolupráce kľúčových aktérov CR v meste a okolí. Chýba spoločný postup pri tvorbe ponuky a marketingu CR. Dôsledkom je slabý marketing a nekoordinovaný individuálny rozvoj cestovného ruchu s nízkou akceleráciou rastu, nízkou ponukou, propagáciou, počtom návštevníkov a pobytových dní. Ponuku treba rozšíriť o nové možnosti geológie, montanistiky a histórie smerom do Starohorskej doliny, Kremnických vrchov. Nízkych Tatier, Poľany, kde sa cestovný ruch prirodzene rozvíja.

Banskobystrický geomontánny park (skr. BBGMP) v januári 2010 po ročnej úspešnej príprave v roku 2009 predložil žiadosť o podporu z Programu rozvoja vidieka osi 4 na realizáciu stratégie rozvoja vidieckych obcí prístupom LEADER (projekt1). Taktiež ako kľúčový partner dvoch projektov (projekty 2 a 3) úzko spolupracoval na príprave žiadosti o podporu z Regionálneho operačného programu (ROP) opatrenie 3.2. b. Podpora a rozvoj infraštruktúry cestovného ruchu.

1. **Prvý projekt (BBGMP)** s názvom Integrovaná stratégia rozvoja územia Banskobystrický geopark (ISRÚ BG) bol zameraný na integrovaný rozvoj územia 28 obcí v okrese Banská Bystrica prístupom LEADER (rozhodovanie zdola nahor).

2. **Druhý projekt (mesto BB)** s názvom Banskobystrická medená cesta poznania a oddychu bol zameraný na budovanie partnerstva mesta a okolia tzv. klastra cestovného ruchu, ktoré by zabezpečovalo ďalší spoločný rozvoj cestovného ruchu v spolupráci vnútorného (endogénneho) rozvoja s vonkajším (podpora štátu).

3. **Tretí projekt (BBSK)** s názvom Banskobystrický geopark – cieľ a produkt kultúrneho a poznávacieho turizmu bol zameraný na budovanie silného regionálneho produktu cestovného ruchu

Žiadosť BBGMP o podporu Projektu 1 bola spracovaná po ročnej obsiahlej príprave stratégie ISRÚ BG so všetkými partnermi. Cieľom projektu mala byť realizácia stratégie v území 28 vidieckych obcí v sume 2 086 000 Eur na realizáciu projektov rozvoja obcí, rozvoja ubytovania na súkromí, vzdelávania a budovania domácej a zahraničnej spolupráce. Žiadosť o NFP bola odoslaná ešte v januári 2010 na Pôdohospodársku platobnú agentúru (PPA) a v máji 2010 bola napriek úspechu v hodnotení pre nedostatok finančných zdrojov zamietnutá. Podporili sa projekty z iných regiónov na základe početného kľúča a nie na základe kvality prípravy stratégie. Za Banskobystrický kraj to boli len 2 projekty.

Žiadosť mesta Banská Bystrica a partnera Banskobystrický geomontánny park o podporu projektu 2 bola spracovaná na základe rozhodnutia Mestského zastupiteľstva o príspevku mesta vo výške 5 % z celkových nákladov projektu. Riešeným územím malo byť mesto a okolie smerom do Starohorských a Kremnických vrchov.

Cieľom projektu malo byť posilnenie kultúrneho potenciálu a rozvoj cestovného ruchu v regióne Banská Bystrica vytvorením klastra cestovného ruchu. Výsledkom projektu malo byť efektívne zmluvné partnerstvo medzi aktérmi v cestovnom ruchu, marketing klastra ako cieľového miesta kultúrneho a poznávacieho cestovného ruchu, ako aj propagácia mesta a okolia pre tuzemských a zahraničných touroperátorov.

Žiadosť Banskobystrického samosprávneho kraja a partnera Banskobystrický geomontánny park o podporu projektu 3 bolo schválenie zastupiteľstvom BB kraja príspevku vo výške 5 % z celkových nákladov projektu. Riešeným územím malo byť územie okresu Banská Bystrica a celého kraja v nadväznosti na budovanie geoparkov (Banská Štiavnica, Kremnica, Banská Bystrica a iné).

Cieľom projektu malo byť posilnenie kultúrneho potenciálu a rozvoj cestovného ruchu v regióne Banská Bystrica vytvorením produktu cestovného ruchu, tvorba ucelenej ponuky regionálneho produktu kultúrneho a

poznávacieho cestovného ruchu s dôrazom na efektívne využitie prírodného a kultúrneho potenciálu vrátane marketingu – všetko v rámci pôsobnosti Banskobystrického kraja.

Oba projekty 2 a 3 boli spracované do žiadosti o podporu z EÚ zdrojov (ROP, opatrenie 3.2. b) a odoslané koncom mája 2010 na SO/RO na BBSK.

Žiadosti boli hodnotené na RO Ministerstve výstavby a regionálneho rozvoja v expresných termínoch ešte v čase parlamentných volieb do NR SR pred nástupom novej vlády SR. Obe žiadosti boli posúdené bez pripomienok, avšak zamietnuté, pretože na uvedené opatrenie nebolo alokovaných dostatok finančných zdrojov.

Otázkou zostáva, ktoré iné územia na Slovensku sú tak atraktívne, keď to naše nie je dostatočne zaujímavé pre hodnotiteľov ani vtedy, keď je naše územie zaradené do najvyššej kategórie v cestovnom ruchu s medzinárodným významom (Nová stratégia cestovného ruchu do roku 2013 – uznesenie vlády SR č. 461/2008) ???

V Banskej Bystrici dňa 2.11. 2010

Iveta Kavčáková

Poznámka redakcie:

Roky počúvame o dôležitosti a význame cestovného ruchu pre región mesta Banská Bystrica. Tento časopis dostávajú do schránok poslanci mestského zastupiteľstva i samosprávneho kraja.

Páni, poslanci! Nenájde sa nikto, kto by podporil – zaloboval za tak dôležité strategické projekty?!

V regióne mesta Banská Štiavnica boli na odvolanie získané finančné prostriedky na program LEADER, ako aj na vytvorenie združenia cestovného ruchu.

Vlak finančnej podpory z fondov EÚ opustil hlavnú stanicu mesta Banská Bystrica. Možno ešte stihneme doňho nastúpiť na tej malej...

Mapu oblastí geomontánnych oblastí Banskobystrického geoparku uverejňujeme na str. 10.

STARÉ PREDVIANOČNÉ REKLAMY V BYSTRICKÝCH NOVINÁCH

Pokračovanie zo str. 1.

Nemecká reklama firmy Márkus a Buchfellner v Banaej Bystrici prišla s pestrú ponukou s nápisom WEIHNACHTS-BAZAR – VIANOČNÝ BAZÁR. Už na prvý pohľad je zrejmé, že firma vsadila na citlivé miesto rodiny a tou je krehká detská duša. Ponúkala široký sortiment svojho pestrého tovaru, počnúc trúbkou, bubnom, delami, vlajkami, bábikami až po Casperovo bábkové divadlo. Bolo veru veľmi ťažké odolať, ak sa vôbec odolať dalo.

Maďarská reklama obchodníka s knami Alexandra Beszeditsa k blížiacim sa sviatkom Vianoc a Nového roka ponúkala krásne knihy pre mládež, modlitebné

knihy a celé série klasikov v krásnych väzbách. Knihy boli k Vianociam vždy vďačným darčekom a tie v pomerne drahých, ale veľmi krásnych viazaniach určite vždy potešili každého obdarovaného člena rodiny.

Michal Kiššimon

DENÁROVÉ OBDOBIE NA ÚZEMÍ BANSKEJ BYSTRICE A JEJ OKOLIA

Denárovým obdobím sa v numizmatike označuje éra, približne 10. až 13. storočie, kedy bol hlavným platidlom denár – drobná strieborná minca. Pôvodne bol denár rímskou mincou s hmotnosťou 4,55 g a v Ríme ho razili od roku 211 p.n.l. Postupne sa z vyhladáanej stala druhotriedna minca. Jej hodnota neustále klesala. Nový formujúci sa štát na našom území – Uhorsko, nutne potreboval zaviesť vlastný menový systém. V tomto čase sa formovalo veľa európskych štátov a všetky zavádzali vlastné meny. Zrejme preto, že denár ostal v pamäti ľudí ako kvalitná minca, aj táto nová minca dostala názov denár.

Menová sústava bola v tomto období pomerne jednoduchá. Denár nemal ani diely, ani násobky, jeho polovica sa nazývala obolus a neskôr, už ku koncu denárového obdobia sa zaviedla aj štvrtina, ktorá sa nazývala kvarting. Obolus sa stal základnou súčasťou menovej sústavy. Boli obdobia, keď sa denár vôbec nerazil. Až za vlády Ladislava I. (1077 – 1095) sa stal denár trvalou súčasťou menovej sústavy. Hmotnosť denára nebola vo všetkých krajinách ani obdobiach rovnaká. Na začiatku obdobia mal hmotnosť približne 1,7 g, čo predstavovalo 1/240 karolínskej libry.

Posledné archeologické výskumy dokladujú to, čo odborníci už dávno predpokladali, že územie Banskej Bystrice a jej blízkeho okolia bolo osídlené počas celého tohto obdobia. Ľudia sem ťahalo hlavne bohatstvo v podzemí. Nová štátna štruktúra a nová mena sa nezavádzala tak, ako to poznáme dnes. Obyvateľstvo poznalo peniaze pomerne málo a v obchodných vzťahoch prevládala naturálna výmena. O peňažnom obehú sa ešte nedá hovoriť. Trvalo pomerne dlhý čas, kým si peniaze získali medzi ľuďmi dôveru.

Prvé mince vydal kráľ Štefan I. (1000 – 1038). Poznáme dva základné typy denárov, z ktorých jeden má nápis BRESLAWA CIVITAS, čo sa vysvetľuje aj ako „mesto Bratislava“. Okrem tejto výnimky sa prakticky všetky mince razili v Ostrihomí, až neskôr, ale len krátko, pracovali mincovne v Nitre a možno aj Bratislave a v iných mestách Uhorska, ktoré však boli mimo územia Slovenska. Postupne sa mince a menový obeh dostávali aj na územie Banskej Bystrice, kde sa formovala stará osada Bystrická, predchodca mesta. Kde presne ležala, nevieme. Vieme iba toľko, že táto osada bola zničená počas tzv. tatárskeho vpádu.

Vráťme sa k menovému obehú. Aj denáre, nehovoriac o oboloch a kvartingoch, boli pomerne drobné mince zo striebra, ktoré predstavovali len tú hodnotu drahého kovu, ktorú minca obsahovala. To spôsobilo niekoľko zaujímavých skutočností. Kto si chcel preveriť mincu, musel byť mimoriadne znalý dobových chemických procesov a to nebolo nič bežné a jednoduché. Preto obyčajným ľuďom neostávalo nič iné, než dôverovať minci, ktorú poznali podľa vzhľadu. Na to reagovali panovníci, ktorí túto dôveru zneužívali a mince o obsah drahého kovu ochudobňovali. Lenže ľudia na to čoskoro prišli a začali mince selektovať na základe obsahu drahého kovu. No a potom už nebol denár ako denár a obol ako obol.

V 12. storočí bolo Uhorsko krajinou drobných mincí, ale tie nemali, ako sme to už uviedli, v obchodnom styku rozhodujúci význam. Banské lokality, ako Banská Bystrica, sa stávali centrami diaľkového obchodu a ten si cenil kvalitu. Keďže hodnotu mince predstavoval skôr obsah drahého kovu než nominálna hodnota, tak sa na naše územie dostávali aj cudzie mince, najmä ak boli kvalitnejšie než uhorské. A tak sa vtedajší ľudia mohli stretnúť napríklad aj s fenigmi z územia Rakúska, poľskými, českými a moravskými peniazmi, ale nebolo ničím výnimočným, ak sa objavila aj minca z väčšej diaľky. Rozhodujúce bolo striebro. Dôležitou mincou sa stali friesachské (frizašské) denáre (tiež nazývané fenigy) razené v Korutánsku, ktoré obsahovali približne dvojnásobok drahého kovu, a v medzinárodnom

obchode platili aj tzv. bánové denáre razené v Slavónii, ale tieto sa na územie Slovenska dostávali v menšom množstve. V druhej polovici 13. storočia územie Slovenska zaplavili ďalšie mince razené na území Rakúska, a to viedenské denáre (fenigy). U nás boli v obehú široké, malé a stredné. Uhorské mince boli skôr lokálnym platidlom.

Ak si máme predstaviť dobovú situáciu v Banskej Bystrici a v jej blízkom okolí, nesmieme mať veľké oči. Obyvateľstvo, ktoré tu žilo, sa venovalo bežným prácam a ťažilo kov. Ťažba nemala ešte klasický hlbinný charakter, aj keď kovy sa tu ťažili veľmi dávno. Pravdepodobne sa kov ťažil najmä ryžovaním a povrchovou ťažbou. Hlbinná ťažba v tomto období sa len začínala. To znamená, že tu pravdepodobne existovalo niekoľko usadlostí, v ktorých žilo niekoľko rodín (mohli to byť kľudne osady, ktoré mali iba 20 – 25 obyvateľov). Ich domy boli jednoduché, maximálne drevené stavby na voľnom priestranstve, zvyčajne blízko vody. To, čo si títo obyvatelia vedeli získať v

prírode alebo vyrobiť, to mali. Obchod fungoval hlavne na základe výmeny tovarov a surového kovu. Postupne tieto osady mohutneli, až položili základy budúcim mestám. Do tohto vývoja u nás dramaticky zasiahol tzv. tatársky vpád, ktorý zničil pôvodnú bystrickú osadu a vyvraždil väčšinu obyvateľstva. Pre nás to znamenalo zásadnú zmenu. Kráľ Belo IV. (1235 – 1270) pozval do prázdnych osád nemeckých kolonistov – baníkov. Noví obyvatelia boli skúsenejší aj v oblasti organizácie mesta, aj v platobnom styku. Pre mesto to bol jednoznačný prínos.

Všetky práva na ťažbu mal panovník a ťažiť mohla len ním poverená osoba. To rozvoju baníctva príliš nenapomáhalo, ale upevňovalo základy nového štátu. Panovník, aby zvýšil svoje zisky, zaviedol aj pravidelnú výmenu peňazí. V praxi to znamenalo, že sa zozbierali všetky mince, aj cudzie a tiež surové striebro a zlato a nahradili novými, ale s nižším obsahom striebra, resp. sa menili v pomere v prospech panovníka. Rozdiel bol čistým ziskom panovníka. Tento panovník „marketingový ťah“ na úkor obyvateľstva sa stal takým obľúbeným, že napríklad za vlády Bela II. (1131 – 1141) sa mince menili každý rok. A navyše nové mince po šiestich týždňoch stratili automaticky (na sviatok sv. Juraja – 24. apríla) 25 % svojej hodnoty.

Existovalo ešte mnoho iných pravidiel, ktoré zvyšovali zisky panovníka. Obyčajní ľudia sa snažili zachrániť si kvalitnejšie mince a surový kov, hlavne cudzie, o ktorých sa nedalo povedať, že ich zatajili.

Je pochopiteľné, že pri takom stave, ako bol v predchádzajúcich riadkoch opísaný, mince nepredstavovali až takú dôležitú súčasť bežného života obyvateľstva, ako to bolo neskôr. Preto ani nálezov mincí z tohto obdobia nie je veľa. To však neznamená, že mince sa do pôvodných osád nedostávali alebo že by ich obyvateľstvo nepoznalo. V čase, keď sem prichádzajú nemeckí kolonisti, je už peňažná sústava zavedená na celom území Uhorska. Bohužiaľ, ak existujú nejaké významnejšie depoty mincí z Banskej Bystrice z tohto obdobia, ešte len čakajú na svoje objavenie.

Na záver sa vráťme ešte k samotnému denáru. Táto drobná minca sa razila, ako sme už spomenuli, aj v okolitých krajinách, ale tam s nástupom novej mince – groša – zvyčajne zanikla. Výnimkou je Poľsko a aj naše územie. Denár sa razil prakticky celé grošové a väčšinu toliarového obdobia, ale zastával úlohu len drobnej podielovej mince. Za celé obdobie existencie denára sa narazilo niekoľko stoviek druhov týchto typov mincí v niekoľkých desiatkach mincovní. Pre zberateľa je zbieranie denárových mincí veľkou výzvou a mať ich všetky je problematické aj pre veľké múzeá.

Richard R. Senček

Použitá literatúra: Hlinka, J. Krasková, L. Novák, J. Nálezy stredovekých a novovekých mincí na Slovensku 1968; Hlinka, J. Kolníková, E. Krasková, L. Novák, J. Nálezy mincí na Slovensku III. 1978; Kolníková, E. Hunka, J. Nálezy mincí na Slovensku IV. 1994; Hlinka, J. Kazimír, Š. Kolníková, E. Peniaze v našich dejinách. 1976.

Denár Štefana I.

Denáre Belu II. v porovnaní k zápalke.

V ROKU 1505 OTVORILI V LAZOVNEJ ULICI ZNOVU VYBUDOVANÉ MESTSKÉ VEREJNÉ KÚPELE – LÁZNE

Pred 505 rokmi dokončili v Lazovnej ulici (dnes dom č. 7) stavbu mestských verejných očístných kúpeľov – lázni (Balneum commune), podľa ktorých dostala pomenovanie aj samotná ulica. Pôvodné kúpele existovali už v 14. stor.¹ a boli situované na vtedajšom Ringu – dnešnom námestí. Mestské kúpele boli súčasťou tzv. Dolného domu (Unterhausu), resp. Kráľovského domu (Domus regia)². Spolu s ním však 10. apríla 1500 pri jednom z najväčších požiarov mesta vyhoreli.

Pôvodné kúpele boli situované v dvorovom trakte už spomínaného Unterhausu. Tento dom mal medzi ostatnými domami na Ringu špecifické postavenie. Jeho majiteľa okrem obvyklých privilégií, ktoré užívali i ostatní „ringbürgeri“, disponovali aj patronátnym právom k Špitálu a kostolu sv. Alžbety, vlastnili šesť poddanských dedín³ ležiacich na teritóriu mesta a mali tiež výhradné právo prevádzkovať na svojom pozemku mestské verejné očístné kúpele. O exkluzívnom postavení tohto domu dodnes svedčí i nezmenená veľkosť jeho domovej parcely, ktorá oproti ostatným domom na námestí zaberá rozlohu dvoch až troch bežných domových parciel. Z toho možno usudzovať, že jeho prvý majiteľ musel mať medzi ostatnými ringbürgermi výnimočné – dominantné postavenie. Táto úvaha sa dnes pre chýbajúce relevantné dokumenty nedá podložiť žiadnymi písomnosťami, ktoré by ju potvrdzovali, no možno predpokladať, že tieto „kritériá“ v polovici 13. stor., keď došlo k deleniu domových parciel na Ringu, splňal len jediný muž – vtedajší prvý richtár mesta Ondrej.

Prvými, už preukázateľne doloženými vlastníckymi tohto domu, a tým aj prevádzkovateľmi mestských verejných kúpeľov, boli Karlovci. Niekedy po r. 1440 sa majiteľom domu stal banský podnikateľ Štefan Jung. V polovici 60. rokov 15. stor. Štefan Jung dom predal kráľovskému úradníkovi – budinskému mešťanovi Jánovi Ernstovi staršiemu. O približne 35 rokov neskôr v už spomínanom r. 1500, keď ničivý požiar zničil prakticky celé mesto, bol vlastníkom domu starší syn Jána Ernsta – Žigmund, vtedajší biskup v dolnouhorskom meste Pátkostolie (Pécs).

V prvých rokoch 16. stor., keď sa mesto ako tak spamätalo z dôsledkov ničivého požiaru a mešťanom sa podarilo obnoviť – sprevádzkovať pre chod mesta najdôležitejšie budovy, prišla na rad aj otázka znovu vybudovania mestských kúpeľov. Z torzovito dochovaných archívnych dokumentov z tohto obdobia sa dozvedáme, že zástupcovia mesta – senátori – oslovili v tejto veci dovtedajšieho vlastníka kúpeľov biskupa Žigmunda Ernsta. Z 26. apríla 1504 sa zachovala jeho odpoveď: „*Budínska kapitula dosvedčuje, že pátkostolský biskup Žigmund Ernst pred ňou odstúpil mestu Banskej Bystrici právo zriaďovať mestské kúpele, ktoré sa oddávna viazalo k Žigmundovmu tamojšiemu domu, zničeného požiarom v roku 1500. Mesto môže zriadiť kúpele na mieste, ktoré uzná za vhodné*“.

Po vyriešení vlastníckych práv ku kúpeľom sa vtedajší radni mesta rozhodli, že ich neobnovia na pôvodnom mieste. Pre stavbu kúpeľov vybrali dovedy voľný pozemok na rohu dnešnej Lazovnej⁴ a Krížnej ulice, ktorého majiteľom bol istý Ďurko (auf des Diurko hofstett). Na financovanie stavby sa podujal vtedajší popredný banskobystrický mešťan a štedrý mecén Michal Königsberger. O týchto skutočnostiach svedčí aj zachovaný dokument z 13. decembra 1505, v ktorom sa okrem iného píše: „*Banskobystrický richtár Štefan Beňuš a prisajní... svedčia, že ich v roku 1505? (1504?) požiadal Michal Königsberger o povolenie postaviť z vlastných prostriedkov verejné kúpele, pretože staré, ktoré patrili ku kráľovskému domu, zničil v roku 1500 požiar. ... mestská rada povolila M. Königsbergerovi postaviť nové kúpele na pozemku istého Ďurka a ustanovila pritom, že lazobník (Bader)⁵ má platiť mestu ročný cenaz 12 florénov, z ktorého sa bude hradiť údržba kúpeľov. Okrem toho bude lazobník povinný pripraviť chudobným zo špitálu raz za štvrtrok bezplatný kúpeľ*“.

Stavbu kúpeľov pravdepodobne dokončili koncom r. 1505. Ich hlavný financovateľ Michal Königsberger sa toho už nedožil. Nepriamo o tom svedčí aj zachovaná mramorová tabuľa, ktorú dodnes môžeme vidieť na schodišti domu⁶. Na tabuli je krátky latinský text: „*LAVS DEO 1505* (Chvála Bohu), *MICHAEL KVNIGSPERGER FVDATOR* (zakladateľ)“. V strede tabule anjel (strážca) drží erb M. Königsbergera. V jeho ľavej časti je veľké písmeno M – Michael a v pravej časti písmeno B – symbolizujúce začiatkové písmeno krstného mena jeho druhej manželky Benigny, ktorá pravdepodobne po manželovej smrti dokončila jeho dielo. Michal Königsberger pamätal na kúpele aj vo svojom štedrom závete, kde na ich chod odkázal 50 florénov: „*... rozhodol som sa dať 50 florénov pre Seelbad, pre chudobných ľudí v kúpeľoch, na kúpu piva a chleba, ako je to v tomto meste zvykom*...“

Z 30. rokov 16. stor. sa zachovalo niekoľko dobových dokumentov, ktoré sa vzťahujú ku kúpeľom, resp. k ich prevádzkovateľom – lazobníkom, ktorí v kúpeľoch fungovali aj ako ránhojči. Napríklad listina z 6. mája 1533 uvádza: „*Lazobník Vít oznámil mestskej rade, že baník Tomáš Pudko odťal mečom ruku jeho pomocníkovi Martinovi. Vysvitlo, že Martin spolu s krajčírskymi tovarišmi vyvolal výtržnosť a urazil menovaného baníka ako príslušníka slovenskej národnosti. Pudko zaplatil postihnutému 20 florénov a mestská rada upustila od jeho potrestania*“. Prevádzkovateľ kúpeľov Vít sa spomína aj o rok neskôr v dokumente zo 14. júla 1534: „*Vít Bader, ktorému dalo mesto výpoveď*

v súvislosti s prijatím nového lazobníka majstra Alexandra, prosí mestskú radu, aby mu dovolila doliečiť doterajších pacientov a zaoberať sa i naďalej liečením chorých. Mestská rada súhlasí s podmienkou, že si nesmie na dom vyvesiť štít s nápisom Lazobník (Balbier), aby neodváždal zákazníkov majstrovi Alexandrovi“. O dva roky neskôr už majster Alexander nežil. Svedčí o tom listina zo 16. júla 1536: „*Pokonanie Michala Schillinga a Gertrúdy, vdovy lazobníka Alexandra, týkajúce sa kúpeľných rekvizít (vane, šafle, kúpacie plášte)*“. Z novembra toho istého roku sa zachovala sťažnosť vojenského veliteľa a kapitána Zvolenského hradu Krištofa Thurna adresovaná banskobystrickej mestskej rade. List je písaný na Viglašskom zámku 8. novembra 1536: „*Krištof Thurn sa sťažuje na nemenovaného banskobystrického lazobníka, ktorý za vysoký honorár „liečil“ istého jeho poddaného z Hrochote, až zomrel. I z mnohých ďalších pacientov narobil mrzákov*...“

Mestské verejné kúpele potom fungovali viac ako štvrttisícrocie. Pravdepodobne zanikli, resp. neboli obnovené po najväčšom požiaru v histórii Banskej Bystrice, ktorý 3. augusta 1761 zničil aj budovu kúpeľov.

Ján Baláž

Poznámky:

¹ - najstaršia zachovaná písomná zmienka o ich fungovaní pochádza z roku 1392

² - dnes na jeho mieste stojí budova riaditeľstva štátneho podniku Lesy SR

³ - Podlavec, Riečka, Kostiviarska, Jakub, Ulánka a Majer (Podlawicze, Retzka, Haynczmandorf, Zent jacob, Ulmandorf, Mayer)

⁴ - pre chýbajúce dokumenty pred roku 1500 sa dnes už nedá zistiť, aké bolo pôvodné pomenovanie Lazovnej ulice, predtým ako na nej postavili mestské kúpele - lázne

⁵ - prvým alebo jedným z prvých správco kúpeľov bol istý Utz, o ktorom sa v mestskom archíve zachovali dve krátke zmienky z rokov 1513 a 1514. Lazobníka Utza v tomto období zvolili aj do 32 člennej, tzv. vonkajšej rady mesta

⁶ - jej replika je už niekoľko rokov umiestnená nad vchodom do domu

Pramene:

Matulay Citbor: Mesto Banská Bystrica - katalóg administratívnych a súdnych písomností (1020) 1255 - 1536.

Jurkovich Emil: Dejiny kráľovského mesta Banská Bystrica

NOVINY SVORNOSŤ ÉRA JEDNÉHO REGIONÁLNEHO PERIODIKA

Provládne noviny SVORNOSŤ začali vychádzať 8. apríla 1873 v Banskej Bystrici tlačou vdovy známeho kníhtlačiarťa Filipa Macholda. Päť rokov vychádzali dvakrát v týždni, a to v utorok a piatok, od roku 1878 raz týždenne v piatok. Redakcia a administrácia sídlili v Banskej Bystrici na Lazovnej ulici č. 376. Cena jedného výtlaku bola 10 krajciarov, pri dvoch číslach v týždni celoročné predplatné bolo 6 zl., polročné predplatné 3 zl. a štvrtročné 1 zl. 50 kr. r. č. (rakúskeho čísla). Od roku 1883 sa Svornosť tlačila u Františka X. Škarnícla v Trenčíne, kde sídlila aj redakcia a administrácia, a to na Dlhej ulici č. 87. 18. decembra 1885 vyšlo posledné číslo Svornosti.

Redaktorom a vydavateľom novín Svornosť bol Karol Kubányi, ev. učiteľ zo známej učiteľskej rodiny Kubányiovcov. Narodil sa 6. marca 1832 v Žihľave, farnosť Pôtor v Novohradskej stolici, v učiteľskej rodine. Po absolvovaní základnej školy päť rokov študoval v Prešporku, potom bol vychovávateľom vo viacerých šľachtických rodinách, pomocným učiteľom u brata Jána v Teranoch, od septembra 1861 učiteľom hudby na lýceu v Banskej Štiavnici, kde v tom čase učil aj Pavol Dobšinský, jeden rok bol učiteľom v Dobrej Nive a od r. 1864 v Krupine. Po ukončení redaktorskej a vydavateľskej činnosti sa stal pomocným kráľovským škôldozorcom najprv v Šomodskej, potom v Hontianskej stolici. Na jeho miesto učiteľa v Krupine nastúpil rodák z Radvane Andrej Menda, syn hrebénarskej rodiny, ktorý učil najprv v Radvani, potom u Sama Chalupku v Hornej Lehoti, odkiaľ prešiel do Krupiny. Bol aj chýrnym hudobníkom-organistom. Pre národné presvedčenie však musel odišť v r. 1909 do penzie.

Noviny Svornosť presadzovali nacionálny šovinizmus a reakčnú politiku maďarskej vládnucej triedy, viedli úpornú štvavú kampaň proti predstaviteľom slovenského národného hnutia, Matici slovenskej a trom slovenským gymnáziám – Veľká Revúca, Turčiansky Sv. Martin a Kláštor pod Znievom.

Svornosť nabádala ku svornosti všetky národy Uhorska, vyzývala k vlastenectvu Slovákov ako národ, ale aj ako údov (členov) štátu. Podľa úvodníka Karola Kubányiho „Slovenské časopisy (ako Národné noviny, Národný hlásnik, Cirkevné listy, Kazateľ, Obzor, Orol, Letopis MS) neslúžia záujmom uhorskej krajiny, lebo namiesto rozširovania rozumných a pomerom našim zodpovedajúcich politických náhľadov opojujú nesmyselnosťami čitateľstvo, zbudzujú v našich zvláštnych pomeroch dŕžavných nespokojnosť túžby, poburujú myseľ, budia nenávisť oproti uhorskému národu a oslabujú tú spojku, ktorú v Uhorsku obývajúce rozdielne kmeny v ideu uhorského štátu nachodia. Časopis sa bude snažiť a bojovať o udržanie a upevnenie celistvosti uhorského štátu, lebo uhorskí Slováci jedine v štáte uhorskom a pod ochranou jeho slobodomyselných ustanovizní iste a prospešne sa môžu vyvíjať a udržať prirodzený ráz.“

Noviny Svornosť považovali za svoj najväčší záujem ustálenie a upevnenie uhorského štátu a uhorské vyrovnanie z r. 1867 považovali za stotožnenie s ideami uhorského štátu. Trúfali si položiť základy budúcnosti pre milióny vlasť svoju vrelo milujúcich uhorských Slovákov.

Panslávskymi spolkami nazýva Svornosť perom Kubányiho spevokoly, besednice a čitateľnice (čitateľské spolky), ktoré panslávi zakladajú a ktoré slúžia výlučne k rozširovaniu panslavizmu a tráveniu ľahkoverných ľudí, veru ku skaze jeho, veď sú to vlastne politické kluby.

O bystrických národniaroch sa vyjadruje takto: „Panslávski víťuži, hlavne tri kusy z nich Turzo, Kardoss a Grossman, šeko národní fiškáli...“ Podobne sa vyjadruje aj o profesorovi Heinleinovi a novozvolenom druhom evanjelickom farárovi Mockovčákovi. „Bystričania si mysleli, že dostali druhého Kuzmányho, ale Karol Kuzmány nebol ani vlastenec, ani evanjelik, ale pansláv a patentalista. Tak isto sa povodilo aj Štefanovi Moyzesovi, neodvážil sa do Banskej Bystrice prísť a Karol Kuzmány musel ujsť, lebo mu aj okná na byte vytkli.“

Dlhodobé úsilie uhorskej vlády podporované aj takými novinami, ako bola Svornosť, nakoniec vyústilo do zatvorenia všetkých troch slovenských gymnázií a Maticy slovenskej. Po viacerých výšetrovaníach bolo ako prvé zrušené a zatvorené gymnázium vo Veľkej Revúcej dňa 20. augusta

1874, 21. septembra v Kláštore pod Znievom a ako posledné 30. decembra gymnázium v Martine. Rok utrpenia, ako ho nazvali národníari, bol završený zastavením činnosti Maticy slovenskej 6. apríla 1875 nariadením ministra vnútra Kolomana Tisu a jej zrušením 12. novembra 1875. Podľa Karola Kubányiho však zničenie panslavizmu vo všetkých spoločenských vrstvách ako dôležitú prácu môže previesť len inteligencia.

Okrem nenávisťných úvodníkov Karola Kubányiho, ktoré sa skoro v každom čísle týkali nepravého vlastenectva, teda panslavizmu, sa noviny Svornosť venovali aj iným témam. Referovali o politických udalostiach doma aj vo svete (zasadnutia vlády, návrhy zákonov), o školstve (zriadenie alumnea, oznámenie o prijímaní žiakov do jednotlivých škôl, podmienky, učebné plány, nové učebnice, zakladanie obecných štepnic, nariadenie o naukozdanej reči v školách, ktorá bola v 1. – 3. ročníku uhorská s pomocnou rečou slovenskou a nemeckou a od 4. ročníka uhorská), hospodárstve (tu sa uvádzali hlavne pokyny ministerstva orby, priemyslu a kupectva, informácie o sejbě, chorobách dobytku, o prevážaní rohatého statku železnicou a pod.).

V rubrike Dopsy reagovali čitatelia na jednotlivé témy z predošlých čísel, v rubrike Krátke novinky sa čitatelia dozvedeli o aktuálnych udalostiach hlavne z mesta, blízkeho okolia, i zaujímavosti z celej ríše, cisárskeho dvora, ako napr. významné návštevy v meste, pohreby významných ľudí, zbierky pre postihnutých po požiaroch (v Polomke, Brezne, Badíne), založenie nových spolkov, spoločenské akcie v meste.

Ďalšou rubrikou boli Odkazy redakcie a, samozrejme, nechýbala ani inzercia, niekedy s podrobnými ceníkmi pre porovnanie v Pešti, Prešporku a Banskej Bystrici alebo aj Krupine a iných mestách, ktoré sa týkali napr. obilia, múky od č. 0 až po č. 8 a pol, bravčovej masti, medu a iných potravín, alebo cestovné poriadky či už c. k. privilegovanej štátnej železnice, alebo uhorskej

štátnej železnice, napr. na trati Vrútky – Pešť – Šalgotárj – Zvolen, alebo cestovný poriadok „zábavného cugu na čiare Zvolen – Banská Bystrica“, či premávka lodí medzi Viedňou, Prešporkom, Pešťbudínom a Ostrihomom. Aj verejné licitácie, dražby a súbehy na uvoľnené miesta i stopovanie zločincov našli v Svornosti svoje zverejnenie.

V letných mesiacoch v r. 1873 s vyvrcholením v septembri zúrila v našich krajoch posledná epidémia cholery 19. stor. a v Svornosti, ako aj v iných novinách, nemohli chýbať návody na preventívne opatrenia i zaručené lieky proti cholere. Nakonko po epidémii ostalo veľa sirôt, noviny nabádali k dobročinnosti, ktorá by napomohla uľahčiť život osirelých detí.

V č. 30/1874 noviny uvádzajú správu, že v Turčianskom Sv. Martine vyšla učebnica Zamepis pre národné školy, ktorú napísal rodák z Radvane Ján Kožehuba, učiteľ v Jasenovej na Orave. Predtým napísal živočíchopis (zoológiu), rastlinopis a mineralógiu pre elementárne školy v slovenskom jazyku. Dokonca napísal aj Dejepis Uhorska, za ktorý zožal kritiku, lebo používal výrazy slovenský kraj, Slováci, slovenský národ.

V ďalšom 31. čísle je už oznam o tom, že vláda nariadila cez vicišpánsky úrad turčianskej stolice zhabať – kontrabantovať – 4 000 ešte na sklade sa nachodivších exemplárov Dejepisu Uhorska od Jána Kožehubu, čo prirovnávajú k jarnému čisteniu záhrady od ľažisk húseníc, vajec, prašín a všelijakého škodlivého hmyzu, čo všetko potom „zpalené býva“ a Baňsko Bystrickej ctenej mestskej rade je doporučené, aby aj s prípadnými zásobami týchto kníh u panslávského knihkupca Krčméryho (Eugena) bol v zmysle uvedeného vládneho nariadenia urobený poriadok.

Po takmer trinástich rokoch Svornosť prestala vychádzať. Ešte v čísle 50 vyzývajú čitateľov k podpore časopisu a zaplateniu predplatného, no 18. decembra 1885 nečakane vychádza posledné číslo. V rozlúčkovom príhovore Karol Kubányi vyjadruje nádej, že iný časopis, ktorý má vychádzať v hlavnom meste, prevezme boj za vec svätú, vlasteneckú a ďakuje čitateľom za podporu, ktorú jej 13 rokov preukazovali.

Svornosť stratila svoje opodstatnenie. Vláda nasadila kurz radikálnej maďarizácie a vlastne nebolo proti komu bojovať – veď slovenské gymnáziá a Matica slovenská už boli zrušené a muselo uplynúť ešte veľa rokov, kým sa v školách mohla opäť slobodne ozvať slovenčina.

Tak skončila krátka éra jedného regionálneho periodika.

Eva Furdíková

Hlavička prvého čísla novín Svornosť

Z HISTÓRIE DOBROVOLNÉHO HASIČSKÉHO ZBORU V BANSKEJ BYSTRICI

Banská Bystrica bola oddávna sužovaná veľkými požiarmi, aké boli v roku 1500 alebo 1605, ktoré spustošili asi polovicu mesta. Najničivejším však bol požiar z 3. augusta 1761, ktorý bol po požiari hamburskom najväčším svojho času v celej Európe. Zanechal 132 obetí na ľudských životoch a škodu vo výške asi dva milióny zlatých. Po tomto požiari boli vydané preventívne regulačné opatrenia, ktoré v meste zakazovali výstavbu drevených obytných domov, hospodárskych budov, drevených komínov a pod. Napriek tomu, že sa aj vtedy prejavila potreba založenia spolku na ochranu života a majetku občanov pri ohrození ohňom alebo inou živelnou katastrofou, dobrovoľný hasičský zbor v Banskej Bystrici vznikol až v roku 1874, teda 113 rokov po najničivejšom požiari. V tom čase v bývalom Uhorsku existovalo už 150 dobrovoľných hasičských zborov.

Zakladateľom dobrovoľného hasičského zboru (DHZ) bol banskobystrický občan, obchodník Edmund Alexander Eisert. Na zakladajúcom valnom zhromaždení v mestskej radnici 12. septembra 1874 ustanovili zbor, ktorý pomenovali Neusohler freiwillige feuerwehrverein (Banskobystrický dobrovoľný hasičský zbor). Napriek tomu, že rokovacia reč bola nemecká, členovia medzi sebou hovorili po slovensky. DHZ mal pri svojom založení 60 zakladajúcich a 58 podporujúcich členov. Za predsedu zvolili Bohumila Štadlera, podpredsedom bol Vojtech Grünwald, veliteľom zboru Edmund Alexander Eisert, jeho zástupcom Gustáv Harnisch, tajomníkom Adolf Komáry, účtovníkom Štefan Puschmann, pokladníkom Ferdinand Novák ml., právnym zástupcom Arzen Arman, lekárom Dr. Ľudovít Raitsits, architektom Eduard Loh a trubačom Viliam Emler. Veliteľmi oddielov a rojov boli Karol Krausz, Eugen Eisert, Ignác Puschmann, Ján Róth, Karol Knauer, Eduard Schlott, Ľudovít Beniats, Július Petrák, Július Novák, Ľudovít Bothár, Anton Reimlinger, Jozef Gall a Karol Perczian. Protektorom zboru bol úradujúci mešťanosta Banskej Bystrice. Do operačného pásma DHZ okrem mesta patrilo aj 13 okolitých obcí (Radvaň, Kráľová, Kremnička, Majer, Šalková, Rudlová, Sásová, Kyncelová, Nemce, Selce, Podlavice, Tajov a Mičiná), ktoré boli povinné ročným príspevkom podporovať banskobystrický DHZ. Zbor si v krátkom čase zadovážil rovnošaty, potrebný výstroj a zariadenie, čím sa ale značne zadlžil. V roku 1878 mestská rada nariadila, aby sa na pamiatku najničivejšieho požiaru v roku 1761 každoročne v augustovú nedeľu, ktorá nasledovala po nešťastnom dni, konala spoločná púť na Staré Hory.

Po Eisertovej tragickej smrti v roku 1879 sa členstvo zboru vedené Gustávom Harnischom uznieslo postaviť zbor pod správu mestskej rady. Ešte v roku 1878 sa zbor prihlásil za člena Magyar

országos tűzoltó szövetség (Zväz maďarského hasičstva) a po reorganizácii sa preto zmenil názov na Bezstercebányai városi önkéntes tűzoltótestület (Banskobystrický mestský dobrovoľný hasičský zbor). Rokovacia reč sa zmenila na maďarskú, avšak členovia zboru komunikovali medzi sebou i po slovensky.

Veliteľa zboru síce volilo členstvo, ale voľbu už potvrdzovala mestská rada, pričom veliteľ zboru bol podriadený mešťanostovi. Prvým takto voleným veliteľom bol Štefan Holesch, ktorý zbor viedol od roku 1884 do roku 1888, kedy ho vystriedal mestský policajný kapitán Ján Kolárik. Po jeho smrti v roku 1902 bol zbor bez veliteľa do roku 1904, kedy sa mestská rada rozhodla vytvoriť platenú hasičskú stráž, pozostávajúcu zo siedmich mužov pod velením Dr. Emila Dieneša a tento bol súčasne aj veliteľom DHZ. Požiar budovy mestského divadla vo dvore mestského domu, ku ktorému došlo 23. novembra 1908, vyvolal ostrú roztržku medzi veliteľom Dr. Dienešom a mestským advokátom Dr. Fridrichom

Herzkom, ktorý tvrdil, že včasným zásahom bolo možné divadlo zachrániť. Táto urážka DHZ sa mala riešiť dokonca súbojom, ku ktorému však nedošlo, ale Dr. Dieneš sa velenia zboru vzdal. Na jeho miesto nastúpil Dr. Juraj Trnovský, platenú hasičskú stráž však mestská rada podriadila mestskému kapitánovi Ferdinandovi Holladymu. Po abdikácii Dr. Trnovského v roku 1909 velenie DHZ prevzal Hugo Holesch, ktorý však v dôsledku pretrvávajúcich roztržiek s policajným kapitánom Holladym po pár mesiacoch odstúpil a DHZ rozpustil. Spolu s platenou hasičskou strážou požiaru pohotovostnú službu potom zabezpečovala miestna vojenská posádka a od roku 1914 už len platená hasičská stráž.

Pätnásť rokov po zániku prvého DHZ v Banskej Bystrici v roku 1924 sa ho podarilo obnoviť. Za veliteľa zvolili Viliama Furdika, ktorého v roku 1935 vystriedal Ing. Ján Lupták a potom sa nim stal Július Klimo.

Dôležitou okolnosťou bolo, že už 2. decembra 1923 na pokyn Zemskej hasičskej jednoty založili v Banskej Bystrici Okresnú hasičskú jednotu (OHJ), v ktorej bolo zastúpených 25 obcí. Viedol ju okresný náčelník Adolf Pštroš až do svojho služobného premiestnenia v roku 1934 (od roku 1935 bol veliteľom OHJ Belo Voldán, od roku 1936 Ján Ličko a po jeho smrti v roku 1941 Ing. Ján Lupták). OHJ odborne, ale aj materiálne a

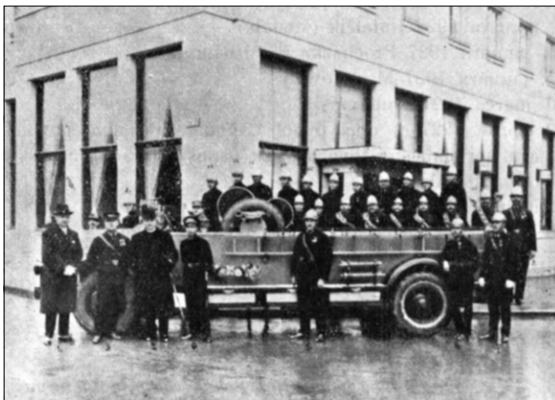
finančne pomáhala jednotlivým DHZ a koordinovala ich činnosť.

V roku 1925 veliteľ DHZ v Banskej Bystrici Viliam Furdik nariadil, aby každý člen zboru mal pridelenú hasičskú výstroj a výzbroj doma, čím sa skrátila doba jeho vyzbrojenia v čase poplachu. Vzhľadom na zdravotné riziká pri zásahoch členov zboru poistili proti úrazom v poisťovni Zemskej hasičskej jednoty v Turčianskom Sv. Martine.

V roku 1929 získal DHZ v Banskej Bystrici autostriekačku, zakúpenú z príspevkov okresného i krajského úradu, ako aj z darov samotných občanov, ktorú 27. októbra 1929 po vlastnej osi dopravil Vojtech Váczy z Prahy. Pomenovali ju Sabína, pretože v deň jej príchodu bolo uvedené v kalendári toto meno. Na skúške výkonnosti autostriekačiek v Turčianskom Sv. Martine, ktorú usporiadala Zemská hasičská jednota, Sabína obstála najlepšie z celého Slovenska a pre jej jedinečný výkon ju nazvali „Slovenskou Niagarou“. Sabína bola vynikajúcim pomocníkom DHZ, nikdy v práci nesklamala, žiaľ, 23. marca 1945 ju ustupujúce nemecké vojsko odvieкло.

Edmund Alexander Eisert, zakladateľ a prvý veliteľ DHZ

Banskobystrický DHZ z roku 1929

Pri príležitosti osláv 60. výročia založenia DHZ v B. Bystrici dňa 27. augusta 1933 sa konala posviacka hasičskej zástavy, pri ktorej členovia zboru zložili sľub. Krstnými rodičmi boli Alžbeta Samuhelová, Eta Furdíková a Aranka Spätová. V roku 1933 mestská rada zrušila platenú požiarňu stráž, veliteľom ktorej bol Daniel Chlumecký, a ponechala len dvojčlennú stráž na veži spolu s veliteľom stráže. V nasledujúcom roku zaviedli ohlasovacie požiarne zariadenie priamo do bytu členom prvej pohotovosti, v dôsledku čoho bola požiarňa stráž na veži celkom zrušená. Tým protipožiarňa zodpovednosť prešla úplne na DHZ. V roku 1934 zbor zakúpil malý prenosný agregát so silou 15 HP, ktorý pomenovali Bonaventúra, a tento sa skvele osvedčil pri hasení požiarov.

Banskobystrický DHZ každoročne zasahoval pri hasení mnohých požiarov (bytových, komínových, dvorových, pivničných, továrenských) nielen v samotnom meste, ale aj v okolitých obciach, či už mali alebo nemali vlastný DHZ, pomáhal pri živelných pohromách (povodne, víchrice), zabezpečoval poriadkovú a samaritánsku (zdravotnícku) službu pri rôznych slávnostných, športových či iných podujatiach, čím nadobudol vynikajúcu povesť a stal sa ozdobou i oporou okresnej jednoty. Členovia zboru sa každoročne odborne zdokonaľovali na kurzoch, teoretických prednáškach a rôznych praktických

Znak DHS

cvičeniach (technických, taktických, poradových, poplachových, nočných, samaritánskych i obvodných).

V roku 1937 sa DHZ organizačne prispôbil požiadavkám miestnej zložky civilnej protiletectvej ochrany (CPO), s ktorou mal aj spoločné cvičenia. Veľkú statočnosť preukázali členovia DHZ v kritických situáciách počas vojnových rokov, keď aj v priebehu bombardovania a ostreľovania mesta, nehládajac na vlastnú bezpečnosť, zasahovali všade tam, kde to bolo potrebné (zachraňovanie ľudí spod trosiek domov, prvá pomoc raneným, odvoz obetí do márnice, odstraňovanie ruín, hasenie požiarov a pod.).

V povojnových rokoch sa činnosť DHZ normalizovala. V roku 1949 boli v okrese DHZ už v 56 obciach s 1 497 činnými členmi, z čoho bolo 55 žien, 64 podporujúcimi členmi a 51 čestnými členmi. V samotnej Banskej Bystrici to bolo 65 činných členov, z toho 5 žien a 3 čestní členovia. Na Jesenskom vršku v priestore bývalej tehelne vznikla hasičská základňa (zbrojnica, garáže, pozorovacia veža, cvičisko a pod.) a získavala sa modernejšia technická výzbroj. Nasledovali však aj rôzne zmeny v organizácii požiarnej ochrany smerujúce k postupnej profesionalizácii a v poslednej dobe aj k integrácii hasičského so záchranným zborom.

Katarína Burkovská

VIANOCE V POLI V ČASOCH MONARCHIE

Sarajevo. Pamätné to mesto svetových dejín. V roku 1914 tu bol spáchaný atentát na následníka trónu rakúsko-uhorskej monarchie Františka Ferdinanda d'Este. Staručký cisár František Jozef I. stál pred ťažkou dilemou. Potrestáť Srbsko alebo ísť inou cestou nátlaku. Do vojny sa mu skutočne nechcelo. Bol tu však nemecký cisár Wilhelm II., ktorý ho o vojne vehementne presviedčal. Nakoniec cisár ustúpil a vydal prevolanie k svojmu národu a udelil na Srbsko. Z plánovanej pôvodne lokálnej a krátkej vojny čoskoro vznikol svetový požiar, ktorý o niekoľko málo desiatok rokov dostal pomenovanie prvá svetová vojna.

Prvá svetová vojna bola poslednou vojnou, do ktorej šli armády ešte s oduševnením a spevom. Sľubovalo sa im, že je to len na krátko a na Vianoce už budú zasa všetci doma pri svojich rodinách. Ako sa len všetci mylili! Takmer štyri a pol roka zúrili boje a zomierali ľudia v zákopoch

a budúcnosť sveta bola zrazu veľmi neistá. Keďže k Vianociam 1914 vojna neskončila, ako sa sľubovalo, na zmiernenie žiaľu za domovom dostali vojaci na frontoch aspoň vianočný odznak.

Propagačná pohľadnica mala odľahčiť nazeranie na frontové Vianoce

Maďarský odznak s rokom 1914 mal nápis Katonák karácsonya – Vojenské Vianoce. Pre rakúskych vojakov bol vydaný odznak s portrétmi predstaviteľov spojencov, pre istotu bez udania roka s nápisom Weihnachtsen im feld – Vianoce v poli. Vždy tu boli aj symboly Vianoc v podobe vetvičky.

V ďalších rokoch už pribúdali čísla 2, 3, 4, čo značilo napríklad štvrté Vianoce v poli a aj rok.

Popri odznakoch sa stretávali aj s množstvom krásnych, a predsa len smutných pohľadníc, vydaných pre vojakov k vianočným sviatkom.

Omnoho smutnejšie však bolo, ak prišiel pamätný list od ministerstva vojny, venovaný vdovám a sirotám. Vianoce majú rôznu podobu.

Michal Kiššimon

NOVÉ KNIHY O NAŠOM MESTE

VYŠLA KNIHA O SÁSOVEJ A RUDLOVEJ

Po vlaňajšej monografii Radvň vyšla ďalšia monografia z dielne Marcela Pecníka a Vladimíra Sklenku, tentoraz o Sásovej a Rudlovej, dvoch blízkych obciach, ktoré sú už viac ako polstoročie súčasťou veľkej Banskej Bystrice.

Kniha prevedie čitateľa históriou obcí od prvých zmienok až po najnovšie dejiny a súčasnosť. Oboznámi ho s historickými mapami a heraldickými symbolmi, dejinami cirkvi, školstva, spolkovej a športovej činnosti, architektúrou, ľudovou kultúrou, turistikou, poľnohospodárstvom, ako aj so spomienkami obyvateľov Sásovej a Rudlovej. Knihu dopĺňa množstvo fotografií, ktoré zo svojich zbierok poskytli Sásovčania a Rudlovčania, a iný obrazový materiál, bez ktorých by kniha nebola taká pútavá.

Vďaka tejto monografii si môžu pripomenúť starí obyvatelia Sásovej a Rudlovej časy svojej mladosti a všetci vrátane obyvateľov mladého sídliska sa môžu dozvedieť veľa zaujímavého o histórii obcí, ktoré sú teraz ich domovom.

Knihu uvádzal do života v rámci dni mesta primátor mesta Ivan Saktor ako krstný otec a rozhlasová redaktorka a poslankyňa mesta Ľubica Laššáková ako krstná mama. Popriali knihe dobrý štart do života a autorom ďalšie vydarené diela o okolitých obciach, ktoré majú tiež bohatú históriu a zaslúžia si jej spracovanie do knižnej podoby, a tak sprístupnenie širokej čitateľskej verejnosti.

Eva Furdíková

KORENE MEDENÉHO MESTA

Na Vianoce vychádza publikácia Jozefa Ďuriančika Korene medeného mesta s ilustráciami Mariána Mikloša. Získať ju môžu záujemcovia v Stredoslovenskej galérii v Bethlenovom dome, Dolná ul. č. 8 a vo vile Dominika Skuteckého.

Redakcia

ZA PENIAZE, ALE ZACHRÁNILI

Osudy ľudí sú ovplyvňované udalosťami, spoločenskou atmosférou, láskou, nenávisťou, ba neraz i príslušnosťou k vierovyznaniu. Ponúkame vám autobiografický pohľad na vojnové časy nášho spoluobčana v súčasnosti žijúceho v Izraeli.

DIERA

Každý Žid, ktorý prežil druhú svetovú vojnu v Európe, má svoj príbeh. Keď som svojho času čítal Denník Anny Frankovej, zdalo sa mi, ako by sa jej príbeh odohrával v našej „diere“.

Keď v roku 1942 zobrali môjho otca do koncentráku a mamička odišla do Bratislavy do ilegality, dala ma k svojej bezdetnej sestre Božke do Harmanca. Bývali sme v malom bytiku neďaleko kotolne, alebo ako sa to v Harmanci nazývalo hajc. Spaľovala sa tam kôra zo stromov, ktoré sa šúpali pred samotnou výrobou celulózy z dreva v Harmaneckých papierňach. Kuričom v hajci bol istý pán Longauer, malý starší pán, a Božka ho zo žartu volala bicyklista. Mal veľmi krivé nohy. Občas sme mu dávali staré šaty.

V roku 1944, keď už bolo jasné, že Povstanie padne, prechádzali cez Harmanec utečenci na vozoch, prišiel k nám krásny veľký poľovnícky pes. Adoptoval si nás. Volali sme ho Rolf. Ostal u nás a bol to môj prvý pes. Úžasne poslušný a vycvičený. No, žiaľ, keď sme museli ujsť z Harmanca, nemohli sme ho vziať so sebou, brechal na Nemcov a tí ho aj hneď odstrelili.

Vojna sa už chýlila ku koncu a my sme si mysleli, že celý prechod fronty bude trvať len niekoľko dní. Božka sa obrátila na pána Longauera, či by sme zatiaľ nemohli prejsť u neho v Španej Doline.

Špania Dolina je malebná banská dedinka v horách blízko Banskej Bystrice bokom od hlavnej cesty. Voľakedy tam boli bane na striebro. V Španej Doline nebol obchod, chlieb sa piekol doma, jedli sa najmä zemiaky, haruľa, halušky. Neboli ani vajčička, ani mlieko.

Za domom pána Longauera bola diera podobná jaskyni, kde hľadali onoho času striebro, ale nenašli. Jaskynka bola asi 4 m dlhá, 1,5 m vysoká a 2 m široká. Pán Longauer nám ju ponúkol ako skrýšu. Dali sme tam dve dosky, aby sa dalo na nich sedieť. Do diery sa nasťahovala celá naša rodina. Bola tam Pirkas a Zolko, Lenka a Rudy, Božka a Laci a ja. Mamička mala falošné papiere a pohybovala sa voľne vonku, takže obyčajne v diere s nami nesedela. Božka a Laci prišli do Španej Doliny ako poslední, keď už Nemci ostreľovali minometmi cestu. Každý mal so sebou len jeden ruksak. Počas strelby pred príchodom Nemcov do Španej Doliny sme sedeli len vonku na stráňach Panského dielu (vrch nad Špaňou Dolinou). Dva dni a dve noci za stáleho dažďa sme tam sedeli bez jedla a pitia. Až na tretí deň si na nás pán Longauer spomenul a prišiel nás hľadať. Nemci zo Španej Doliny dočasne odišli.

Do Longauerovho domu sme prišli v noci. Bol to dvojdomček so spoločnou povalou, bez vodovodu a bez záchoda. Ak sa tam hovorilo „išť von“, znamenalo to, že sa išlo na potrebu za domom vonku. Ani len žumpu nemali. Keď sa Božka sťažovala, že ju svrbí hlava, lebo si už týždeň neumývala vlasy, stará Longauerka sa počudovala a povedala, že jej veru hlavu poslednýkrát umývala pôrodná baba. Zato každé jedlo, čo pripravila, bolo plné vlasov, čo bolo pre nás horšie ako hlad. Sestry často zvracali, zvlášť Lenka, ktorá bola v tom čase tehotná.

Každé ráno sme sa napchali do diery. Vchod do nej Longauer založil kameňmi a hodil na to trochu snehu a boli sme tam schovaní celý deň. Mali sme tam len jedno vedro na potrebu, čo bolo tiež ťažké sa k nemu dostať! Trávili sme tam takto dni a týždne. Keď už bola strašná zima (a v tom roku bola zima naozaj strašná), ostali sme niekedy na povale aj cez deň. Nemci neboli stále v Španej Doline, ale Longauer sa bál, aby sa v dedine nerozchýrilo, že sú u neho ukrytí Židia, a tak sme museli byť v diere alebo aspoň na povale po celý čas.

Dom Longauerovcov bol teda dvojdomček, povala bola rozdelená priečkou z dosák. Jednu dosku sme uvoľnili na prechod. Keď prišli Nemci hľadať Židov či partizánov a chodili z domu do domu, celá naša rodina (sedem ľudí) prechádzala po jednom z jednej strany povaly na druhú cez tú uvoľnenú priečku. Takže kým Nemci prešli z jedného domu do druhého, my sme sa museli chytro prepchať cez úzky prechod na opačnú stranu povaly. Jedno kýchnutie alebo zakašľanie mohlo rozhodnúť medzi životom a smrťou a o plači ani nehovorím, veď som mal „už“ šesť rokov! Veľký a rozumný chlapec!

Raz Nemci prišli na prehliadku v čase, keď sme sedeli v diere. Výborne sme sa práve bavili a nemali sme ani tušenia, že Nemci stoja pred dierou. Rudy spieval árie z opier, lebo sa vysmieval Zolkovi, ktorý miloval hudbu. Longauer začal silne a nahlas kašľať, aby naše hlasy prekričal a aby nás Nemci nepočuli, a tak nás vlastne zachránil.

Von sme mohli ísť len v noci, aby ani susedia nevedeli, že u Longauera sú ukrytí Židia. No susedná rodina Beňovská sa to dozvedela a pomáhali nám aj oni. Mne dokonca urobili sánky. Raz som s týmito sánkami bol vonku a prišli Nemci. Jeden z nich sa mi postavil na sánky, asi mu bola zima na nohy. Ja som sánky potiahol a on spadol. Dobré ma za to kopol svojou nemeckou čizmou do zadku.

Po rokoch som niekoľkokrát navštívil toto miesto. Vchod do diery už niekto rozšíril a slúži ako pivnica. Domček patrí nejakej rodine z Bratislavy, využívajú ho ako chatu. Longauerovci už nežijú. Nezachránili nás z lásky k blížnemu, ale za peniaze, ALE ZACHRÁNILI!

„Diera“ je symbolom našej záchrany a prežitia holokaustu. Spomenul ju aj môj syn pri príležitosti osláv mojich 60. narodenín. Ba spomenul ju aj riaditeľ izraelského vojenského priemyslu, keď mi odovzdával vyznamenanie za celoživotné dielo v tomto priemysle.

Diera urobila veľký dojem aj na môjho vnuka Juvalu pri návšteve Slovenska pri príležitosti jeho Bar Micva. Juval povedal, že už len preto sa mu oplátilo na Slovensko prísť.

Deti moje, spomeňte si na túto dieru, keď sa vám bude zdať, že fotel, v ktorom sedíte, nie je dosť pohodlný.

Pamätám si tiež, ako sa moje tety vadili: „Ty si dala svojmu mužovi väčší zemiak!“ Spomeňte si na to, keď vám práve jedlo veľmi nechutil!

Prajem si z celého srdca, aby ste o takýchto časoch počuli už len z rozprávania starého otca.

Robert Gero

PRED 20 ROKMI SME PRVÝKRÁT PRIVÍTALI V BANSKEJ BYSTRICI BETLEHEMSKÉ SVETLO

Pôvodnú iniciatívu rakúskeho rozhlasu a televízie Betlehemske svetlo mieru prevzali viedenski skauti a s ich pomocou sa prinieslo toto posolstvo aj do krajín východnej Európy – do Poľska, Československa a Maďarska. Trinásťročná invalidná dievčina priniesla lietadlom svetlo, ktoré zapálila v Betlehemskej jaskyni. V roku 1990 prevzali svetielko na viedenskej železničnej stanici bratislavski skauti a po príchode do Bratislavy sa po železnici rozviezlo po celom Slovensku.

Skupina banskobystričských skautov prevzala svetlo na zvolenskej železničnej stanici, aby ho priviezla autom na banskobystričské námestie SNP, kde ho umiestnili pod vianočný stromček. Hliadky skautov z rôznych oddielov sa striedali pri prevzatej petrolejovej lampe a ďalších sviečkach do večerných hodín a potom aj ďalšie dni.

Podľa zásady, že skaut je priateľom všetkých ľudí dobrej vôle a bratom každého skauta, vyvinula sa snaha priniesť toto svetlo všetkým,

ktorí potrebovali lásku a opateru – starým ľuďom, chorým a opusteným, do detských domovov, domovov dôchodcov, nemocníc.

Od roku 1991, kedy betlehemske svetlo zavítalo do Banskej Bystrice 23. 12., boli vedľa pôvodného miesta pri vianočnom stromčeku na námestí zriadené ďalšie, a to pri železničnej stanici, pri oboch budovách

Prioru, pri objekte nemocnice, na Uhlisku, ba aj na niektorých sídliskách. Okrem Banskej Bystrice sa betlehemske svetlo previezlo aj do Brezna, Slovenskej Ľupče, Starých Hôr, Riečky a ďalších obcí. Svetlo sa dostalo aj do kostolov a kaplniek.

Od decembrového dňa roku 1990, kedy k nám prvýkrát priniesli svetlo z Betlehemu, uplynulo už 20 rokov. Akcia sa opakovala každý rok a stala sa postupne samozrejmosťou.

Plnia sa takto slová motta betlehemskeho svetla – Prineste svetlo pokoja do každého domu, aby sa láskou rozsvietili všetky srdcia.

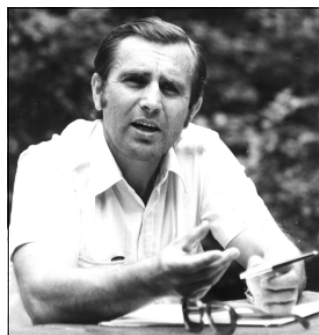
Igor Chromek

Skauti a betlehemske svetlo na Námestí SNP v r. 1990

PETER KOVÁČIK: PREKLIATE STOROČIE

úryvok z pripravovaného románu - rodinnej ságy z prostredia Banskej Bystrice a okolia

Peter Kováčik

Spisovateľ a dramatik Peter Kováčik sa narodil 6. júna 1936 v Čiernom Balogu. Vyštudoval Vysokú školu ekonomickú v Bratislave, ale po čase sa vrátil na stredné Slovensko. V rokoch 1962 – 1973 postupne pracoval v Stredoslovenskom vydavateľstve, krajevom štúdiu Československého rozhlasu a Literárnom a hudobnom múzeu v Banskej Bystrici. Od roku 1973 žije v Bratislave.

Debutoval zbierkou poviedok **Portréty** (1964), po ktorej nasledovali ďalšie prozaické, dramatické a scenáristické diela. Osobitne

uvádzame knihu pre deti **Jablká nášho detstva**, prózu **Tvorivý pobyt** (zo života Ľuda Ondrejova), divadelnú hru **Krčma pod zeleným stromom** (1976), televízny scenár mimoriadne divácky úspešného filmu **Nevera po slovensky** (1979).

V tomto roku by mal vyjsť prvý diel rodinnej ságy z prostredia regiónu Banskej Bystrice **Prekliate storočie**, z ktorej uvádzame úryvok.

Silvester 1899. V tých podradnejších krčmách bolo tak hlučno, že k zabávajúcim nedofahlo polnočné vyzváňanie a už vôbec nie strelba z mažiarov. O ohňostroji sa dozvedeli od žobrákov, povaláčov, nezamestnaných a bedárov. Tí za misku kapustnice opisovali farbu žiarivých svetlíc. Neraz si museli vymýšľať, aby si jedlo zaslúžili. Veselo a veľkopanský sa zabávalo v Hungárii. Hotelové izby obsadili hostia z Budapešti, v kaviarni vyhrávala kapela a spieval známy operetný spevák. V hoteli Tatra sa zas zabávali predstavitelia mesta, podnikatelia a všetci významní živnostníci a obchodníci. Oficiálne oslavy však prebiehali podľa schváleného programu. Pribudla iba veselica v mestskom parku. Do tanca hrala cigánska kapela. Stále, dookola tie isté maďarské čardáše. Sotva sa rozvidnelo, do ulíc vyrazili dychovky. Obe vojenské a Dobrovoľného hasičského zboru. Narobili taký rámus, že holuby vyletúvali z veží kostolov a krúžili nad mestom. K Urpínu sa ani nepriblížili, tu na nich striedli sokoly a jastraby, tie sa neraz opovážili aj k daktovej veži, aby si uchmatli korisť, ale teraz sa aj ony báli. Keď rámus neutíchal, holuby zosadali do záhrad oproti malej stanici.

Snehu na toto ročné obdobie bolo pomenej ako v iné roky. Nočný poprašok sviatočnú atmosféru umocnil. Kapely hrali ako odušu. Tá z Mestských peších kasární vypochoďovala Hornou ulicou na Hlavné námestie, obišla Kakatku, teda Hornú Striebornú, Striebornou bránou vošli na Dolnú Striebornú. Zo Strieborného námestia vykočili k Dolnému námestiu a tu sa pripojili ku kapele z Dolných kasární. Maršrutou vyšli k vodometu na Hlavnom námestí a zahráli maďarskú hymnu, po ktorej sa kapela z Dolných kasární odpojila a pochodovala Dolnou ulicou na Dolné námestie. Z kostola sv. Alžbety práve vychádzali veriaci. Tu zastali a vyhrávali.

Bystričania, čo sa hlásili k slovenskej národnosti, obštúpili dychovku

Dobrovoľného hasičského zboru pri slovenskom kostole. Tu odohrala povinnú maďarskú hymnu, ale po nej vytrubovala len slovenské pesničky v úprave a nie čistej interpretácii kapelníka. Zato s nesmiernym oduševnením. Slová ako Hej Slováci, Kriváň, Nad Tatrou, Mať slovenská, Rodná zem, fortissimo a po nich rýchlo prechádzal do forte piana. Po každej pesničke znel frenetický potlesk. Dvaja žandári s vyblýskanými šablami, dohliadajúci tu na poriadok, sa zakaždým na seba spýtavo pozreli. Nevedeli, či majú zasiahnuť. A tu medzi divákmi zbadali aj člena mestského zastupiteľstva Lukáša Javorského. Presvedčení, že je tu služobne, pobrali sa alibisticky za ním, aby sa poradili o tom, či majú zakročiť. Ten sa na nich prekvapene pozeral. – Zakročiť a prečo? – čudoval sa. – Prečo? Nevzbudzujú pohoršenie. Žandári sa s takouto odpoveďou uspokojili a vrátili sa na svoje miesta.

Keď sa kapelník dozvedel, že vojenská dychovka z Mestských peších kasární obišla Hornú Striebornú (Heiczman András utca), známejšiu pod prezývkou Kakatka, zavelil nástup a pochodovali na Hlavné námestie. Diváci a poslucháči sa zoradili za kapelu.

Pri Kakatke sa na chvíľu pristavíme. Bola to jediná ulica v Banskej Bystrici, kde na prelome storočia sa hovorilo, spievalo a modlilo len po slovensky. (A z toho dôvodu tu umiestnili Okresné žandárske veliteľstvo, hoci tu zasahovali najmenej z celého mesta.) Jej pôvodní obyvatelia boli baníci a furmani z okolitých dedín, ktorí na svojich doštenákoch vozili medenú rudu. Po skončení ťažby zostali iba piati baníci, o ktorých sa hovorilo, že pripravujú stóly na večný odpočinok. Z furmanov si ponechali kone dvanásti. Obstarávali mestskú dopravu v dvojzáprahových drožkách. Uvoľnené byty (veľmi honosné pomenovanie) zapratávali imigranti nielen z okolitých obcí, ale i z Bieleho a Čierneho Hrona, ktorí v krajskom meste hľadali šťastie v remeselníckych profesiách, ale boli radi, keď sa zamestnali ako sluhovia a slúžky, či pomocní robotníci vo všetkých prevádzkach. Tu bývali i všetci kominári a šarha s pomocníkom. Pre rodených Bystričanov boli len prístahovalci, gatiari, považovali ich za hlupákov, zaostalcov, škandalózný lumpenproletariát, pre ktorý je česť dať mu vyčistiť žumpu, proste spodina, háved. V nemčine Kakalakaen skrátili na Kakatku. Najpotupnejšie pomenovanie, hoci práve tu sa odohrávali tie najhrdinskejšie ľudské činy, ktoré najviac prispievali k tomu, že ľudský rod a život vôbec mohol pokračovať. Kakatkania brali tú najťažšiu, najšpinavšiu a najsmradľavejšiu robotu, ale v otázke materčiny a národnosti sa správali ako šľachtici a mučeníci. V jednej izbe sa tiesnili aj tri manželské páry, no na jednu rodinu v priemere pripadalo päť detí a manželja spolu vydržali až do smrti. Odtiaľto pochádzalo najviac členov dobrovoľného hasičského zboru. Pri požiaroch zachránili nejedného starca a dieťa, a pritom sami prišli k úrazu.

Žandári znervózneli. Nadstrážmajster opäť pribehol k Lukášovi.

- Idú na Kakatku.

- Šak aj okresné veliteľstvo si zaslúži vinšovníkov.

Prešli podjazdom pod rímkovým domom a kapelník rukami udal takt. Spustili Hej, Slováci. Len na budove Okresného žandárskeho veliteľstva ostali zatvorené okná (a len na ňom viala maďarská zástava). Na ulicu vybehlo obyvateľstvo. Na chodníku vytvorili hustý špalier, mávajúc, tleskajúci a volajúci na slávu. Ešte nikdy predtým (ani potom) táto dychovka nezaznamenala taký úspech.

Jana Borguľová

Z galérie významných žiakov banskobystrického gymnázia

MICHAL RÁRUS (1784 – 1862)

Významný a nezabudnuteľný národný a politický činiteľ Michal Rárus sa narodil v Banskej Bystrici 23. augusta 1784. Býval v Lazovnej ulici v dome (č.375), ktorý krátko predtým zakúpil jeho otec Michal. Po ukončení štúdií pôsobil dlhý čas v rodnom meste ako úradník, súdny radca a neskôr ako senátor. V r. 1848 a 1849 bol richtárom mesta, kráľovským komisárom (1849) a županom Zvolenskej župy až do r. 1853. Bol tiež členom výboru Zvolenskej sporiteľne (od 15.3. 1845).

Michal Rárus bol priateľom a najmä podporovateľom slovenských národovcov Gustava Kazimíra Zechentera Laskomerského, Karola Kuzmányho, Štefana Moysesa, Jozefa Kozáčka a ďalších. V r. 1849 bol členom slovenskej deputácie k cisárovi do Olomouca, ktorá poža-

dovala splnenie slovenských národných požiadaviek. Okrem iných navštívila ho v Banskej Bystrici 10.8. 1852 aj česká spisovateľka Božena Němcová.

V období Bachovho absolutizmu mal Michal Rárus ako župan Zvolenskej župy najsilnejšiu pozíciu na území dnešného Slovenska. Zaviedol na školách a v úradoch ako úradný jazyk slovenčinu. V r. 1852 ho postihlo nešťastie, utrpel porážku, v dôsledku čoho ochrnul na polovicu tela a stratil schopnosť komunikovať. Krátko na to sa vzdal úradu, no podporovať národných spolubojovníkov neprestal. V zväte v r. 1858 venoval celý svoj majetok na založenie vyššieho gymnázia v Banskej Bystrici (dnes ZŠS na Námestí Štefana Moysesa).

Michal Rárus zomrel v Banskej Bystrici 2. júna 1862 a bol pochovaný na miestnom evanjelickom cintoríne.

Igor Cromeck

NESTOR BANSKOBYSSTRICKÉHO LYŽOVANIA JÁN RUŽINSKÝ

Narodil sa 17. júna 1899 v Banskej Bystrici. Bol štíhlej, atletickej postavy, vysoký 190 cm, povoláním pánsky krajčírsky majster. Lyžovaniu sa venoval od svojej mladosti. Svoju pretekársku kariéru začal po skončení 1. svetovej vojny a vzniku ČSR. Predmetom jeho záujmu boli všetky lyžiarske disciplíny – od behu a skoku až po zjazd, slalom, obrovský slalom, preteky združené a skijöring. Vynikal najmä v behoch na dlhých tratiach 18 – 30 – 50 km, v zjazde a obrovskom slalome, ale aj ostatné lyžiarske disciplíny zvládol bravúrne.

Známy sa stal svojim krkolomným preskokom ponad vlak idúci smerom do Harmanca v záreze trate na Jesenskom vršku. Bystričania mohli obdivovať jeho eleganciu pri lyžovaní na Urpine, kde predvádzal valčík na lyžiach, Reilove oblúky na jednej nohe, priečne preskoky (kveršprunгы) a ďalšie prvky vznikajúceho figurálneho, neskôr akrobatického lyžovania. Už v roku 1924 začal používať spevnené hrany lyží, tzv. lyžiarske korčule, a začal si sám pripravovať (variť) lyžiarske vosky. V roku 1925 postavil v Laskomersej doline prvý umelý lyžiarsky mostík s možnosťou skokov až 40 m.

Ako krajčírsky majster dbal aj o vhodné a elegantné oblečenie pre lyžiarsky šport. V roku 1925 „vynašiel“ nové lyžiarske nohavice – šponovky, vhodné pre mužov aj pre ženy, ktoré začal aj sám šiť. Jeho nápadom boli aj krátke lyžiarske blúzony a lyžiarske rukavice. On sám vždy používal pre beh biele a pre zjazd tmavé oblečenie.

V lete si udržiaval kondíciu behom cez kopec Laskomer, Riečanské sedlo, Dedkovo, Kordické sedlo až na Vyhnátovú (1282 m n. m.) a hrou tenisu.

Najväčšie úspechy dosahoval v 20. a 30. rokoch minulého storočia. V roku 1926 vyhral v Kremnici Pohár na pamiatku Anny Vojtášovej a v nasledujúcom roku tam zvíťazil v behu na 18 km. Na Bielom Kríži v Beskydách 21. januára 1928 vyhral beh na 18 km aj preteky združené a získal Tešínsky pohár. V roku 1931 vyhral vytrvalostné preteky na 50 km Gelnica – Košice. O rok neskôr dosiahol na tej istej trati rekordný čas 2 hodiny 49 minút 30 sekúnd a paradoxom bolo, že ho v cieľi komisári ešte neočakávali.

Začiatkom 30. rokov po otvorení chaty pod Ďumbierom v záujme zvýšenia jej návštevnosti natáčal spolu so svojim synovcom Tiborom

Králikom pre chatára Petrlu propagačný film. Zúčastnil sa aj nakrúcania časti ďalšieho filmu vo Vysokých Tatrách, v ktorom hlavnú úlohu hrala vtedy najznámejšia česká herečka Lida Baárová.

Absolvoval množstvo národných aj medzinárodných pretekov nielen v tuzemsku, ale aj v okolitých štátoch v Poľsku, Maďarsku, Juhoslávii, Rumunsku, Rakúsku a Nemecku. V seniorskej kategórii sa stal viacnásobným majstrom ČSR. Pretekal za Ski-klub Banská Bystrica a neskôr aj za HDV Karpatenverein. Na X. medzinárodných majstrovstvách ČSR v roku 1934 zvíťazil v behu na 18 km. Na základe tohto výsledku bol zaradený do prípravného kádru čs. reprezentantov na Zimné olympijské hry v Garmisch-Partenkirchene v roku 1936. Na XIII. majstrovstvách ČSR v roku 1937, ktoré sa konali v Banskej Bystrici, zvíťazil v behu na 18 a 50 km a v zjazde obsadil 2. miesto. Za tieto výkony získal cenu pre najlepšieho banskobystrického pretekára. V roku 1938, ako aj v rokoch nasledujúcich niekoľkokrát vyhral Veľkú cenu Nizkých Tatier, zjazd z Ďumbiera.

V roku 1936 si Ján Ružinský kúpil športové dvoj-sedadlové auto Škoda Popular, ktoré začal používať aj pre nový druh lyžiarskeho športu – autoskijöring (lyžovanie za motorovým vozidlom). Aj v tejto novej disciplíne dosahoval výborné výsledky.

Vo vojnových rokoch existencie samostatného Slovenského štátu 1939 – 1945 boli podmienky pre lyžiarsky šport obmedzené len na územie Slovenska, aj to len do roku 1943. V tom čase pretekal za Klub slovenských turistov a lyžiarov (KSTL) a získal vo svojej seniorskej kategórii aj niekoľko titulov majstra SR.

Po skončení druhej svetovej vojny Ján Ružinský zanechal pretekárske lyžovanie a venoval sa svojej živnosti. Aj vo vyššom veku aktívne lyžoval a dokonca v roku 1979 po výstavbe sedačkovej lanovky z Turekej na Krížnu (Lišku) vo veku 80 rokov zišiel trať dlhú 2 700 m s výškovým rozdielom 730 m s komentárom „trocha ma bolia nohy“!

Jeho lyžiarske úspechy dokumentuje množstvo pohárov, plakietsk, diplomov a iných spomienkových predmetov, ktoré sa zachovali v jeho pozostalosti.

Zomrel pred 18 rokmi 8. októbra 1992 vo veku 93 rokov. Pochovaný je na ústrednom cintoríne v Banskej Bystrici - Kremničke.

Miloš Tichý

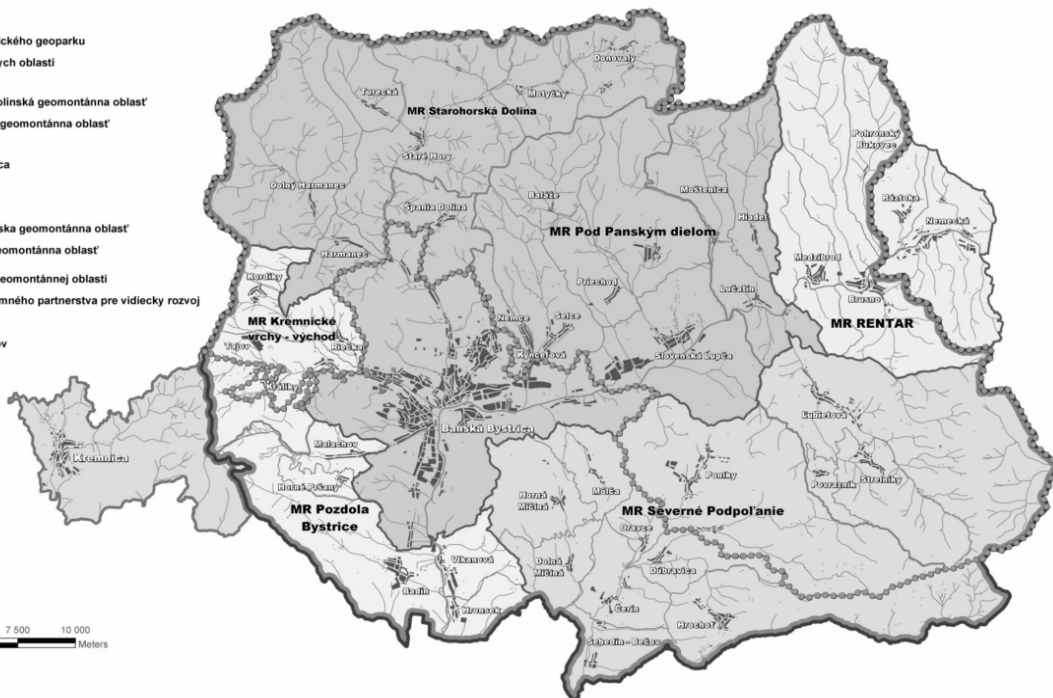
Ján Ružinský v čase svojej slávy

Geomontánne oblasti Banskobystrického geoparku

Pokračovanie zo str. 2.

LEGENDA :

- hranica Banskobystrického geoparku
- hranice geomontánnych oblastí
- I. kategória**
 - Starohorsko-španiodolinská geomontánna oblasť
 - Ponicko-fubietovská geomontánna oblasť
- II. kategória**
 - mesto Banská Bystrica
 - mesto Kremnica
- III. kategória**
 - Bukovecko-brusniarska geomontánna oblasť
 - Badínsko-tajovská geomontánna oblasť
 - hranica Kremnickej geomontánnej oblasti
 - územie verejnosúkromného partnerstva pre vidiecky rozvoj
 - hranica okresu
 - hranice mikroregiónov
 - hranice obcí
 - zastavané plochy
 - vodný tok

0 1 250 2 500 5 000 7 500 10 000
Meters

ZAČIATKY FUTBALU V BANSKEJ BYSTRICI

IV. časť

2. svetová vojna vtrhla na naše futbalové ihriská ako cunami. Zmenou štátneho útvaru odpadli mnohé tradičné mužstvá, ako Lučenec, Levice, Košice a ďalšie, s ktorými Banskobystričania takmer pravidelne hrávali. Tréner Eduard Gosiorovský vybudoval skvelý dorast, s ktorým pracoval už v roku 1935, a ten bol prísľubom do budúcnosti. Kostru mužstva tvorili hráči Kliment, Knapko, J. Šlank, J. Hudec, Slivka, Patkoš, Mulinka, Horváth, Bohuš, Slatinčan, V. Šlank. S mnohými z nich sme sa v neskorších rokoch na našich ihriskách často stretávali.

V roku 1940 sa ŠK Banská Bystrica stala jesenným majstrom Zvolenskej župy SFS. Bystričania mali v tom čase vynikajúce mužstvo – Goljan, Korbár, Petráško, Filipko, Blahuta, Petelen, Sýkora, Rybár, Putera, Locek, Tisoň, Mistrik a ďalší. Doma vyprášili ŠS Poltár 7:0 za sudcovania výborného Pagáčika zo Zvolena. Góly dali Sýkora a Putera po 2, Rybár, Locek a Tisoň. Pritom ešte stačili zahodiť dve penalty! Do života vstúpila aj nevšedná kuriozita – futbalový brankár a reprezentant Slovenska, hráč AC Sparta Považská Bystrica Dodo Rajman mal naraz dva prestupy. Ako futbalista do ŠK Bratislava a ako hokejista do ŠK Banská Bystrica! V tomto roku zomrel veľký dobrodinec športu a futbalu zvlášť monsiñor František Mesík-Vajda.

Pokračovalo pochemúrne obdobie. Rok 1941 nebol výnimkou. V minulom roku Banská Bystrica stratila ligu nešťastne po zápase v Turčianskom sv. Martine, kde vyhrávala 3:4. Závoj tajomstva sa vliekol ďalej. Tajomstvom ale nebolo, že Banskú Bystricu zo súťaže vylúčili! O ligu bolo treba zase bojovať. Prišli funkcionárske zmeny. Náčelnikom sa stal obetavý športový pracovník nadporučík Martin Husárik a tajomníkom Fraňo Gosiorovský. Mužstvá mali dvoch trénerov – Pappa a staršieho Gosiorovského. Medzičasom Bystrica vyhrala v Ružomberku 1:5 gólmí Sýkora 3, Rybára a Tisoňa.

V marci vyžrebovali jarnú časť majstrovstva I. triedy Zvolenskej župy SFS. V prípravnom zápase hrala ŠK Banská Bystrica proti miestnej posádkovej XI. – s divokým výsledkom 8:6, keď pískal tiež domáci Neuwirth. Ondrej si odnáša domov porážku 5:1, Poltár 4:0, Podbrezová 7:3, Hnúšťa 11:1, Štiavnica nakúpila doma 6 a Kremnica 1 gól. Paradoxne najlepšie obstál Utekáč, ktorý prehral len 3:0 – pravda kontumačne, lebo zo súťaže vystúpil! ŠK Banská Bystrica vyhrala všetkých 14 zápasov so skóre 68:11 a s plným počtom bodov 28. No ako už tradične v kvalifikačnom turnaji o postup do slovenskej ligy neuspela a sen o najvyššej súťaži zostal len snom. V auguste 1941 bola utvorená futbalová divízia SFS. Hrali v nej Banská Bystrica, Martin, Zvolen, Kežmarok, Piešťany, Nitra, Topoľčany, Baťovany, DSK Bratislava, ŠK Pokrok Krompachy, STS Čadca, ako aj Armádna XI. Ale namiesto dobrého futbalu prišli smutné futbalové Vianoce, lebo v októbri muselo osem hráčov ŠK Banská Bystrica narukovať! A vianočné číslo novin Naše Pohronie sa veľkými titulkami pýtalo: Bude ešte futbal v Banskej Bystrici?

V jarnej časti súťaže v roku 1942 hrala Banská Bystrica v divízii, ale len mimo konkurencie! Jej body sa nezaratávali, ani góly. Jednoducho hrala, aby hrala a góly boli dôležité len pre ňu a divákov. Snažila si aspoň upevniť káder v týchto ťažkých časoch. Tvorili ho Kliment, Bohuš – brankári, ďalší brankár – posila z Vrútok Holma bol ešte na východnom fronte. V obrane Korbár a Petraško, do halfovej časti Slivka, Blahuta, Dunajský, Veselovský, možno i Mistrik. Pre útok Rybár, Slatinčan,

Donoval, Locek, Sýkora na ľavom krídle a boli tu ešte Sedílek, Patkoš, Horváth, Belák aj Putera. Do čela futbalového odboru prišiel Štefan Terlanda, za náčelníka Janko Cibulka, trénerom bol Blahuta, vedúcim rezervy profesor Viktor Dobál, dorast mal na starosti Edo Gosiorovský.

V roku 1943 zaujalo len pohronske derby Podbrezová – Banská Bystrica 17. októbra. Bol to posledný divízny zápas. Obidve mužstvá boli na konci tabuľky. Bystričania prišli aj s novými posilami – Stanekovským, Tibenským a Tomikom. Zápas pískal rozhodca-nováčik Uhrín zo Zvolena. Zápas ukončil o 4 minúty skôr za stavu 4:3 pre Podbrezovú. Nastala poriadna ruvačka medzi hráčmi i obecnosťou.

V polovici roku 1944 sa bilancoval III. ročník divíznej súťaže SFS: 15 kontumačných výsledkov! V auguste vylosovali jesennú časť divízie.

ŠK Banská Bystrica hrala v západnej skupine. Došlo aj k pohybu. Do Bratislavy odišiel vychýrený strelec – bleskurýchle ľavé krídlo Štefan Sýkora a do Bystrice prišli tisíce partizánov. Slušná výmena. A súťaž mala začať 20. augusta. Začal sa šábes!

Na prvý futbalový zápas 13. mája 1945, ktorý rozhodoval Mojžiš, prišlo 700 divákov. ŠK I. vyhrala nad ŠK II. 7:2. Ľudia boli „hladní“ po futbale. Tréningy viedol Fischer, dorastencov Slo-povský. Prišli dve prehry so Zvolenom – vonku 5:0 a doma 2:4 pred 2 500 divákmi. Ale slávnostné

otvorenie futbalovej sezóny začalo víťazstvom nad Lučencom 4:3 v nedeľu 3. júna. Zostava ŠK Kliment – Ficeľ, Poruben – Dobrovič, Zachar I., Filipko, – Zachar II., Šutek, Locek, Lackovič, Valaštiak. Pískal Mojžiš pred 3 500 divákmi. Odveta v Lučenci sa nedohrala, v tvrdom zápase domácim zostalo na ihrisku len 5 hráčov!

Nedohral sa ani domáci zápas s Vrútkami, keď kapitán hostí Juhaniak po vylúčení neopustil ihrisko. Po desiatich rokoch dostali Levice 9 gólov a Nové Zámky 6. Zacharova úžasná bomba zanesla brankára Bachorca do siete! V mimoriadnej horúčke si Textilka Opatová odniesla 8 gólov a ŠK Letná Zlín prehrala 5:4, keď rozhodca Hrča neuznal gól Krívdu priamo z rohu, lebo taký ešte nikdy nevidel! V auguste Kladno prehralo 5:1.

Diváci po prvýkrát počuli pozdrav Športu zdar – Zdar! Ustanovili sa tri divízie. Banská Bystrica hrala v strednej skupine. Vyhrala všetko, čo sa dalo, ale do ligy nikdy nepostúpila! A tak bystrická futbalová zástava držal v najvyššej súťaži len rozhodca Mojžiš sám!

Musím ešte spomenúť Štefana Sýkora. Po prestupe do Bratislavy narukoval, ale vyžiadali si ho domov! Hral za béčko Slovenska proti Nemecku a Rumunsku. O niekoľko desiatok rokov to bol môj veľmi dobrý priateľ, keď sme spolu bývali na internáte v Harmanci, kde mal na starosti učňov. Stretával sa s Paľom Novákom aj s Tónom Malatinským, chodili sme na Duklu, ale cez polčas vždy odišiel – nedalo sa na to pozerat! Pri odchode domov do Lučenca mi daroval všetky svoje športové medaily, aby ich po dvoch rokoch pýtal späť. Keď som ho po rokoch stretol, bol ako zástava spustená na pol žrde.

Končíme seriál o začiatkoch futbalu v Banskej Bystrici. Vždy je reč o začiatkoch preto, lebo do centra veľkého futbalového diania sa Banská Bystrica za 60 rokov nikdy nedostala, aj keď mala niekoľkokrát vynikajúce mužstvo! Ale okolo skutočne veľkého futbalového diania vždy len vandrovala.

Michal Kiššimon

Futbalový dorast Banskej Bystrice z r. 1935

CHATA NAD KRÁLIKAMI (MAKABI)

Chata sa nachádza na úpätí strmých východných svahov strednej časti hlavného hrebeňa Kremnických vrchov západne od obce Králiky v nadmorskej výške 936 m. Postavila ju židovská telocvičná a športová jednota (ďalej len „TJ“) Makabi v rokoch 1934 – 1935.

Turistické chaty v okolí Banskej Bystrice vznikali za účelom vytvorenia terénnej základne pre turistiku a lyžovanie. Banská Bystrica v minulosti mala dobre rozvinutú turistiku a najväčší počet lyžiarov zo všetkých slovenských miest. Silný odbor turistiky a lyžovania mali najmä KČST (neskôr KSTL), ale aj Ski-klub, TJ Sokol, TJ Orol a TJ Makabi. Prvá zmienka o TJ Makabi je z r. 1922, keď športovci tejto jednoty obsadili 3. miesto na ľahkoatletických pretekoch, ktoré usporiadala YMCA. Stanovy TJ Makabi sú z 18. júla 1933. V rámci župných lyžiarskych pretekov, ktoré organizoval Ski-klub spolu s lyžiarskym odborom KČST r. 1934, uskutočnili sa aj okrskové preteky Makabi za účasti pretekárov z Bratislavy, Žiliny, Piešťan a ďalších miest.

Absencia terénnej základne pre TJ Makabi motivovala Židovskú náboženskú obec, aby v r. 1934 požiadala magistrát mesta Banská Bystrica o povolenie postaviť drevenú chatu podľa predloženého projektu v Riečanskom sedle a o stavebné drevo na túto chatu. Pôvodná lokalita stavby sa zanedlho zmenila v dôsledku ústretovosti obce Králiky, ktorá na tento účel bezplatne previedla pozemok v časti Kwartovo. Magistrát so stavbou súhlasil a mestská rada sa 18.12. 1934 rozhodla poskytnúť TJ Makabi zdarma 260 m³ úžitkového dreva s tým, že v chate nebudú hotelové izby ani hostinec a že chata, ktorá sa postaví v obci Králiky pod Zlatou studňou na pasienku zvanom Kwartovo, bude prístupná každému turistovi bez ohľadu na náboženstvo a politickú príslušnosť, čím bude slúžiť záujmom verejným.

Stavba bola v rekordnom čase dokončená a 15.9. 1935 ju slávnostne otvorili. Otvorenia chaty sa v peknom počasi zúčastnilo asi 600 milovníkov prírody z Banskej Bystrice, Kremnice, Zvolena i zo Žiliny. Zastúpené boli úrady, vojenské aj civilné korporácie a spolky. Chatu vkusne dekorovali československou a židovskou zástavou. Slávnostné otvorenie chaty sa začalo štátnou hymnou, po ktorej ju posvätili hlavný kantor pán F. Kraus krásne interpretovaným žalmom a hlavný rabin pán Dr. A. Schönfeld výstižnou a precítenou slávnostnou rečou. Za TJ Makabi vystúpil Dr. Wiechherz, ktorý oboznámil prítomných s významom tejto chaty pre rozvoj turistického ruchu a s priebehom jej výstavby. Okrem iného povedal: „Dosiť sme v iných chatách boli hosťami, avšak bez možnosti stať sa hosťiteľmi. Teraz však je nám umožnené odplatiť iným ich srdečnú pohostinnosť a vybudovaním tejto chaty chceme byť pričlenení k ostatným a srdečne vítame všetkých priateľov prírody stať sa našimi milými hosťami bez akéhokoľvek rozdielu“.

Podakoval tiež všetkým, ktorí sa podieľali na stavbe chaty alebo poskytli finančnú podporu, najmä Banskobystrickému okresu, mestu Banská Bystrica

a za dodanie stavebného materiálu a obci Králiky za bezplatné prepustenie pozemku. Za Banskobystrický okres prehovoril okresný náčelník Dr. Úlehl, za mesto a TJ Orol M. Samuhel, za Židovskú náboženskú obec a sionistické spolky Dr. E. Tyroler, za pobočku zväzu dôstojníkov plukovník Soup, za KČST riaditeľ J. Wünsch, za tenistov 7 odbor ŠK B. Bystrica disponent Káles, za TJ Sokol profesor Skalský, za Obchodnú a priemyselnú komoru tajomník Balko, za Karpathenverein pán Rener, za Klub lyžiarov Ing. L. Reis, za sionistickú mládež Dr. A. Schönfeld a za obec Králiky obvodný notár a starosta obce. Po zaspievaní židovskej hymny slávnosť skončila.

Účastníci ocenili, že chata je postavená vo vkusnom slohu a v nádhernom prírodnom prostredí, pričom je ľahko prístupná. Rovnako ocenili

účelnú vnútornú dispozíciu izieb, priestrannosť, vzdušnosť a pohodlnosť, k čomu sa pridružujú aj krásne výhľady na okolie z terasy. Nebolo pochyb o správnej voľbe umiestnenia chaty, pretože umožňovala dobré východisko výletov v lete a výborný lyžiarsky terén v zime.

V r. 1936 chata nad Králikami poslužila ako hlavná základňa lyžiarskych bežeckých disciplín II. zimných svetových hier židovskej mládeže Makabi (označované aj ako makabiáda), ktoré sa konali 18. – 24. februára 1936 a zúčastnilo sa na nich 270 pretekárov z 15 štátov.

V dôsledku protizidovských represálií v predvojnovom období TJ Makabi vlastníctvo chaty odňali a počas Slovenského štátu sa dostala do držby Hlinkovej gardy. Na toto neblahé obdobie poukazuje aj obežník ústredia KSTL zo 17. júla 1941, ktorým oznámili jednotlivým odborom, že Židia majú zákaz prístupu do všetkých chat. Počas frontového obdobia v chate Makabi mal bojové stanovište veliteľ IV. tankovej skupiny podplukovník M. Markus.

Keďže po vojne neexistovala žiadna organizácia, ktorá by sa starala o chaty, podujal sa na oživenie chaty odbor KSTL v B. Bystrici. Náklady na jej vybavenie a opravu sa vyšplhali na 157 466,- Kčs. Mala jednu dvojposteľovú izbu a tri spoločné spálne po 12 a 10 postelí. Slávnostne ju otvorili 2. júna 1946. Na otvorenie pozvali všetky záujmové korporácie a úrady. Za národného správcu chaty menovali J. Majlinga. Oficiálne dalo ONV v Banskej Bystrici chatu do správy KSTL v lete 1946, ktorý ju spravoval do konca roku 1947. V januári 1948 chatu odovzdali Likvidácii majetku Ústred-

ne Židov v Bratislave, mala ju však spravovať Židovská náboženská obec Banská Bystrica – TJ Makabi. Ani do dnešných dní chatu pôvodnému vlastníkovi – teda TJ Makabi – nevrátili. V nedávnom období TJ Makabi zaktivizovala svoju činnosť a 60 rokov po spominatej makabiáde 18. februára 1996 za pomoci nežidovského Ski-klubu usporiadala na Králikoch Zimné hry.

Chatu nad Králikami v súčasnosti prevádzkuje s. r. o. Králiky-SK v kategórii turistická ubytovňa. Dnešná ubytovacia kapacita je 22 miest a stravovacia v reštaurácii na prízemí 35 miest. Atraktivnosť okolia zvýrazňujú priľahlé lyžiarske vleky a zjazdovky.

Július Burkovský a Dušan Kaliský

Pohľad na Chatu nad Králikami

Dobový plagát hier Makabi v Banskej Bystrici

BYSTRICKÝ PERM

Vydáva: Banskobystrický geomontánný park, Vychádza štvrťročne. Šéfredaktor: Ing. Pavel Gender. Zodpovedná redaktorka: PaedDr. Slavomíra Očenášová-Štrbová, PhD., Redakčná rada: Ján Baláž, doc. PhDr. Jolana Darulová, CSc., Mgr. Jozef Ďuriančík, PaedDr. Dušan Jarina, Igor Chromek, Milan Zuffa-Ellek, Ing. Július Burkovský, PhDr. Vladimír Sklenka, Mgr. Eva Furdíková, RNDr. PhDr. Richard R. Senček, PhD., Michal Kiššimon, Grafická úprava: PaedDr. Dušan Jarina, Adresa redakcie: Ing. Pavel

Gender, Horná 48, 974 01 Banská Bystrica, e-mailový kontakt: gender@pobox.sk, nasudj@gmail.com, Tlač: Svetlík Štefan, Slovenská Lupča, Registr. číslo: OÚ-OPT-1/2003. Elektronickú podobu nájdete: www.banskabystrica.sk v podadresári kultúra a www.permou.eu